

סיכום השאלות בסמוך ונראה לפורים

שהעלו בזה מהסכרות וראיות שהביאו עם איזה הוספות משלי.

גם מלד המנהג קשה לקבוע למעשה כיון שאינו ידוע בצירור היאך נעשה המנהג ואי נעשה על דעת חכמים או לא, וראיתי להגאון ר' משה נחמי' כהניו אב"ד חאסלנאויץ ז"ל וראש ישיבת עץ חיים בירושלים שכ' (בתורה מציון ניסן - סיון תרמ"ז סי' ט"ז) מוכרח אני לבאר כל הפרטים בקצרה, הגם שידוע אני שלא יצייחו לנו ?! (וכמו שאנו רואין בחוש את העיר הקטנה "בית יעקב" שהיא איננה סמוכה ולא נראה. ואכלי ברור שהם צריכים לקרות ביום י"ד ועכ"פ שצגני הימים - כאשר כן עשו בראשונה ואח"כ התחילו לקרות רק בט"ו) עכ"ל, וקשה לומר שהיה כ"כ אילו נהגו ע"פ פסק של אחד מהרבנים בירושלים, ועכ"כ אביא קצת מהידוע מה שנהגו להלן.

(ב) ויש להעיר עוד שאם באמת יש ספק נפק בשר"ע (תרפ"ח סעי' ד') שקורין ב"ד ובט"ו ולא יכרך כי אם ב"ד, ומקורו הגמ' במגילה (דף ה'): חזקיה קרי בטבריא בארביסר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא ע"כ, אמנם במקום שנוטים הרבה שהעיקר הוא לקרות בט"ו אלא שמחמירים וקוראים גם ב"ד בלי ברכה, וולגבי הברכה סומך על מה שדעתו נוטה שצ"ע הדיון לקראות בט"ו, בכה"ג יתכן שעדיף שלא לקרות במנין כיון שיתכן שיואל במנין ב"ד גם שלא בזמנה כדאיתא במש"כ סק"א, וייעו' בחז"א (סי' קנ"ג ס"ק ב' ד"ה בדין) שיואל רק בשוגג, אמנם פשוט שאם קוראים מחמת איזה ספק מקרי זה שוגג, ומטעם זה אולי עדיף גם שלא לשמוע מ"מ אל מנין של בני י"ד אע"פ שמפסיד ברכה ע"י זה שגורם לעצמו לא לקיים מ"מ כעיקר דינו בט"ו, ואולי מהני תנאי לזה שאינו יואל ב"ד אם דינו הוא לקרות בט"ו, ואינו מפסיד כלום, ויש לכרך לזה דעת מהרי"ל דיסקין (הובא בציץ הקדש סי' נ"ד אות ב') שאינו יואל ב"ד אלא כשא"א לקרות בט"ו וצגנים שלא היו יהודים צעיר העתיקה הגרי"ז חשך להשיטה שאין דין סמוך לכרך שחרב והיה קורא ב"ד בלי ברכה, ושנה אחת הלך לשכונת עץ חיים שקוראים שם ב"ד בצרכה אבל שאר השנים לא הלך לשם, ואומרים³ שטעמו היה משום שחשך להפסד קריאת ט"ו.

ויש להסתפק אי זה שייך כשהספק אינו אלא בסמוך ולא צעיקר הכרך שהרי הברכ"י (הובא בבאור הלכה סי' תרפ"ח ד"ה או שסמוכין) ס"ל שסמוך לספק קורא רק ב"ד, והחזו"א (או"ח סי' קנ"ג אות ג') תמה ע"ז למאי שנא, וייעו' אור לציון ח"א ס"ס מ"ה, ולכאורה ה"ה בספק סמוך לודאי כרך ללא מסתבר שרק בספק כרך אזלינן בחר רוב העולם ואמרין שאינו כרך משא"כ בספק סמוך שהוא ספק דיון ואין רוב העולם יכול להכריע הדיון ויעי' באור לציון הג"ל שהוכיח שאין לחלק ממה שלמד הרמב"ם ספק מציות מספיקו של טבריה שהוא ספק דיון, ולמעשה כנראה מוסכם שצספק סמוך קוראים ב"ד וכל הספק הוא אי קוראים גם בט"ו, ונמו"ז הגאון ראי"ז (שליט"א)

(א) במגילה (דף ב' ע"ב) כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון כדרך עד כמה אמר רבי ירמיה ואיתמא רבי חייל בר אבא כמחמתן לטבריא מיל ע"כ, ושם (בדף ג' ע"ב) גופא אמר רבי יהושע בן לוי כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון כדרך תנא סמוך אף על פי שאינו נראה נראה אף על פי שאינו סמוך בשלמא נראה אף על פי שאינו סמוך משכחת לה כגון דיתבה בראש ההר אלא סמוך אף על פי שאינו נראה היכי משכחת לה אמר רבי ירמיה שיושבת בנחל ע"כ, וכן נפסק בשו"ע (תרפ"ח סעי' ב') וכן הכפרים הגראים עמהם, אפי' אינם סמוכים, כגון שהם בהר, או סמוכים להם, אפי' אינם נראים עמהם, כגון שהם בעמק, ובלבד שלא יהיו רחוקים יותר ממיל.

והנה בתקופה האחרונה לפני כמאה ושלשים שנים כשהתחילו לבנות שכונות חדשות סמוך לירושלים נתעוררו הרבה שאלות בזה מה מקרי סמוך ונראה, וכיון ששאלה זו לא היתה נוגע בימי הקדמונים ממילא אין לנו דבר ברור בהראשונים והאחרונים, ולדברי העיר הקודש והמקדש (ח"ג עמ' שפ"א) רבה של ירושלים הגאון רב שמואל סאלאנט ז"ל לא פסק בזה, והגם שכ' שדעתו של הגרש"ם היה נוטה שיקראו בשכונת בית יעקב [שנבנה בתרל"ח] ב"ד לא הביא שום ראיה לזה והודה שלמעשה לא פסק בזה וצדעותו על מה שעשו במושב זקנים חוץ לירושלים כ' ששמעה² דעת הנוטה כו' וכנראה לא היה עדים נאמנים גם על זה] וגם מהרי"ל דיסקין לא מצינו דבר ברור ובעהקה"מ (שם) איתא שלא חוה ע"ז שום דעה, ובשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון ק"ג) נראה שדעתו להרחיב סמוך טובא, אבל נראה מלשון שלא כ' אלא לדדי הספק ונטיית דעתו ולא היה בזה פסק למעשה וולדברי עיר הקודש והמקדש (עמ' שצ"א) הם מימי עלומיו שרשםם אז רק בתור הערות לפי שעה כדי לבארם במשך הזמן, ובמכתב מאנשי בית יעקב למהרי"ל דיסקין (מובא במוסף שבת של מכת"ע י"ג, וארא תשמ"ו) שצגנה העברה הורה להם הוראת שעה עד יבא הדבר לידי יסוד וצירור לנהוג ב' ימים, אבל לא מצינו שהורה להם ויתכן שלא נתברר הספק מעולם, אמנם מצינו שהרבה ת"ח מאז ועד עתה דנו הרבה בזה, ורובן ככולם של הנידונים בזה אינם חדשים להיות ומצינו שכבר דנו בזה לפני מאה שנה, ובדואי יש לכל פוסק להכריע כפי דעתו, אבל כפי הנראה לא היה פסק אחד שנתקבל ע"י רובם של הפוסקים שדנו בזה, ולא באתי להכריע כאחד מהלדדים אלא להביא עיקר הלדדים

¹ שכונת בית יעקב נמצאת בין שוק מחנה יהודה ובנין הישן של בית חולים שערי צדק ברחוב יפו, כנראה בשעתם היה שם הפסק מיל מעיבורה של ירושלים, והגאון ר' משה נחמי' כהניו אב"ד חאסלנאויץ ז"ל וראש ישיבת עץ חיים בירושלים כ' (בתורה מציון ניסן - סיון תרמ"ז סי' ט"ז) בסוף דבריו שכל האומר שהיא תוך התחום אינו אלא טועה או מכזב, אלא שכ' דאולי כעת נתוסף איזה בנין והוי בתוך התחום עכ"כ אבל כנראה היה ברור לו שבתחילה היה בודאי חוץ לתחום. יש להעיר שהגרימ"ט ז"ל כתב שעד שערי צדק קורא בט"ו לשיטתו, ושכונת בית יעקב קרוב יותר לעיר העתיקה.

² ויש להעיר שכ"כ גם לגבי דעת התורת חסד שיקראו שם בט"ו שכי רק ששמעה דעת הנוטה כו', ולמעשה הגאון רי"ז מינצברג ז"ל כי (בהסכמתו לספר כרכים המוקפים חומה) שהוא זוכר שכן הורה ומשמע שהיה בזה הוראה ברורה, ומ"מ נראה שאם היה פסק ברור מרשי"ס היה מודקדק בדבריו כיון שהיה ראה לשיטתו משא"כ פסק הת"ח שהיה כנגד שיטתו.

³ שמעתי בשם מו"ר הגאון רב מאיר סאלאווויציג (שליט"א) [צ"ל] דמה שהלך בתחילה שם לשמוע קריאת המגילה היה כדי להשפיע על רימ"ט ז"ל שלא למסור מוסדות עץ חיים שהוא עמד בראשם ביד מלכות הרשעה.

סיכום השאלות בסמוך ונראה לפורים

שנחבר הכרך לנסמך כשכבר לא היו קוראים בכרך כלל.

י"ח) אם עיר גדול נעשה סמוך לכרך שהוא קטן ממנו.

ויש להוסיף עוד ספיקות בזה, ולא הבאתי הכל שלא יספיק הזמן, ואחדים מהם באמת נכללים בדברינו.

ד) ספק א': אם נראה צריך להיות תוך מיל הוא מחלוקת ראשונים, ולא הארכתיו בזה כל האורך כיון שנראה דעת המש"צ (שער הציון סק"ז) כשיטת הראשונים שנראה אינו צריך מיל, ודומני שכן נקטינו [עכ"פ האשכנזים] להלכה.

ולכאורה היה נראה שנראה אינו צריך להיות תוך מיל שהרי בגמ' (דף ג:) נראה אף על פי שאינו סמוך, ועכ"ל שמיל הוא שיעור בסמיכות, וכן פרש"י להדיא (בדף ב ע"ב) עד כמה חשיב לה סמוך עכ"ל, ואם נראה הוא רק עד מיל כ"ע מה נתוסף בזה שהיו נראה.

אבל ברמב"ם (פ"א הל"י) וכרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו אם אין ביניהם יתר על אלפים אמה הרי זה ככרך עכ"ל, ומבואר בזה שגם נראה צריך להיות תוך מיל, והמ"מ מתמה עליו וז"ל דבר פשוט הוא שאין שיעור מיל לנראה שא"כ היינו סמוך והכרח גמור הוא לפרש האי ועד כמה אסמך בלחוד אבל אנראה כל זמן שהוא נראה וכו' ונ"ל שעיקר הנוסחא בדברי רבינו כרך וכל הנראה עמו וכל הסמוך לו אם אין ביניהם וכו', ואם אין ביניהם לא קאי אלא אסמך בלבד עכ"ל.

ובכס"מ העיר מראשונים⁴ שנראה מדבריהם שנראה הוא רק עד מיל, וז"ל אבל מה נעשה והטור כתב וכו' ואם באלו לומר שגם נוסחת ספרי הטור נתקן כאשר תקנו נוסחת רבינו מה נעשה להר"ן שכתב על מימרת ריב"ל דכרך וכל הסמוך וכו' לאפשר דכי אמרינן ועד כמה וכו' אכולה מילתא מהדר בין לנראה עמו בין לסמוך ועלינו ליישב לשון הגאונים האלה אשר מפיהם אנו חיים עכ"ל.

והעירו סתומת הגמ' משמע כהרמב"ם דהנה בגמ' (דף ב' ע"ב) כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך עד כמה כו' מיל ע"כ, וסתומת הגמ' משמע שקאי על כל הנראה עמו ועכ"פ קאי גם על נראה עמו, ופרש"י שקאי על סמוך אבל אין זה פשוט הגמ'.

ונאמרו הרבה תי' על קו' המ"מ שא"כ למה הוזכר נראה שאם אין ביניהם יותר ממיל הרי הוא סמוך ואפילו אין נראה עמו, הכס"מ תי' דכי דעי ועד כמה לא דעי אסמך לסמוך משתמע סמוך ממש דהיינו בעיבורה של עיר אלא אנראה דעי דאין סברא לומר שאפילו רחוק כמה פרסאות לפי שהוא נראה מן

[זל"ל] (מוריה, שבט תשע"א) כ' דמ"מ מסתבר דאם הדעת נוטה קצת לז"ל או לט"ו, קורין כפי נטיית הדעת, אע"פ שאינה נטי' והכרעה גמורה עכ"ל, ויש לדון בדבריו שם.

ה) ומה שיש לדון:

א) אם נראה צריך להיות תוך מיל או שיש שיעור אחר לנראה ואולי אין לו שיעור כלל, ואם נראה צריך להיות תוך מיל צריך לבדל מה נתוסף בזה שהיו נראה הרי בלאו הכי הו' סמוך.

ב) האם כרך הו' רק מה שהיה כרך בשעת יהושע בן נון ואו בשעת תקנת מגילה ולא מה שנתוסף, או דכל שמחובר לעיר הו' ככרך לענין זה.

ג) אם סמוך ונראה הוא רק לכרך גופא או גם סמוך ונראה לסמוך ונראה – דכל שהוא סמוך למקום שדינו ט"ו אע"פ שאינו אלא מטעם סמוך ונראה מקרי ג"כ סמוך ונראה.

ד) אם נאמר שהנוסף על הכרך אינו אלא סמוך יש להסתפק בנתגדל העיר יותר ממיל מהכרך אם כל העיר מקרי סמוך או רק מה שתוך מיל.

ה) יש להסתפק אם מרדעין העיר כמו שעושים לגבי תחום שבת או לא, וכ"כ יש להסתפק בסמוך לריבוע של עיר.

ו) אם מהני בורגנין להגדיל העיר ולכרך שני ערים.

ז) אם מהני עירוב להגדיל העיר ולכרך שני ערים.

ח) אם הגדרת עיר לגבי מגילה תלוי אך ורק בקירוב הבתים או גם בדברים אחרים.

ט) בעיר שמקצתו סמוך ונראה האם רק החלק שסמוך ונראה ממש קורא ב"ט ושאם העיר ב"ד, או שאין מחלקים עיר, ולהלד השני יש להסתפק היאך קובעים אם העיר קורא ב"ד או ט"ו.

י) אם נראה הוא רק כשרואים מהקרקע או גם כשרואים מעל גבי הבתים או החומה, וכ"כ יש להסתפק אי צריך לראות הקרקע או שאפשר לראות בתים.

יא) אם הכרך צריך לראות הנראה או שהנראה צריך לראות הכרך.

יב) אם צריך לראות להדיא או שדי בזה שאפשר לראות בדוחק באיזה מקום.

יג) אם שיעור מיל הוא שיעור בשטח או בזמן, והיום שאפשר להגיע ע"י מכוניות נתגדל המיל.

יד) ראוי להיות נראה אבל יש בנינים באמצע.

טו) כשעיר רחוק נראה ויש עיר אחר באמצע שאינו נראה כגון שהוא בעמק.

טז) נבנה עיר רחוק ונקבע שם לז"ל ושוב נבנו עוד בתים ונעשה סמוך לכרך, אי נשתנה דינו.

יז) סמוך ונראה לכרך שנחבר, ואם יש חילוק בין נסמך קודם

⁴ ויש להעיר שאין זה השגה על המ"מ עצמו שהיה בכחו לחלוק על הראשונים שקבלו דברי הרמב"ם כפשוטו, ובפרט שהטור והר"ן היו אחר המ"מ, אבל עכ"פ מבואר דיש שיטה בראשונים שנראה הוא רק תוך מיל.

והנה הכס"מ כ' שאפשר לפרש דברי הרמב"ם והטור שגם הם ס"ל שנראה הו' חוץ ממיל אלא שהוא דוחק, ויש להוסיף דמאחר שראה הטור דברי המ"מ שצריך להגיה דברי הרמב"ם לא הו"ל להביא הדברים כפשוטם אי ס"ל כהמ"מ בלי לבאר כוונתם להדיא אפילו יותר ממיל.

סיכום השאלות בסמוך ונראה לפורים

והב"י ופר"ח⁷ כ' לדעת הר"ן סמוך היינו סמוך ומתחשב מתחומי העיר אבל בנראה לע"פ שאינו מתחשב מתחומי העיר נידון ככך⁸.

ושיעור לנראה להראשונים שהיו יותר ממיל יעו' בריטב"א (דף ב' ע"ב) וז"ל אלא קראו' כדך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו וכו' לכיון דמגנו בתוך העיר בשעת צרה ומשתתפי לכל מילי כדידו חשיבי לענין מקרא מגילה כו' ודעת רבותי כל סמוך הוא דמשערין במיל לכיון שאינו נראה עמו לא חשיב סמוך ביותר ממיל אבל בנראה כל שהוא נראה עמו ומשתתף עמו בעיניהם לית ליה שיעורא עכ"ל, הרי שס"ל כרש"י שאין שיעור מיל לנראה, אבל התנה בזה שמשותף עמו וז"ע במש"כ בתחילה דמגנו בתוך העיר, אי ר"ל שידוע שנכנסים לכרך בעת צרה או שמסבירא כל שמשותפים עמה בודאי נכנסים שם, וכעין זה במאירי (שם) ונראה הדברים בנראה עמו שהוא מאותו מחוז וטפל לאותו כרך עכ"ל, וכן בר"ן (דף ב' ע"א מדפי הרי"ף) אמר ריב"ל כו' וי"מ לנראה וסמוך לקאמר היינו דמתחשב מתחומי העיר דוקא [ואפילו מופלג כמה] כו' מיהו הא והא נמי איתא דרואין אותו מן העיר בעינין אי נמי אפשר דכי אמרינן ועד כמה אמר רבי ירמיה כמחמתן לטבריא מיל אכולה מילתא מהדר בין לנראה עמו בין לסמוך ומ"מ [ואפילו לפירושא קמאל] אינו נראה שאם היה רחוק כמה פרסאות מפני שרואין אותו מן הכרך יהא נידון ככך עכ"ל, ולא מלינו להריטב"א ומאירי שיש איזה שיעור לנראה אלא שיש תנאי שמשותף ביחד, אבל הר"ן כ' דמסתבר שיש שיעור אבל לא ביאר שיעורו וז"ע בזה [והפר"ח כ' שדברי הר"ן הם לזד שנראה כריך מיל, ומש"כ ומ"מ כו' הם לדעת רש"י, והרמב"ם והטור והמחבר וכתבו סתם אפי' בנראה שאלו יהו רחוקים יותר ממיל לפי שאין הדבר ידוע עד כמה מקרי נראה].

ובח' המיוחס להר"ן (דף ב' ע"ב) כ' נראה כגון דיתבא בריש טורא והעומד חוץ לעיר נראה שהוא מן העיר עכ"ל.

ולא ראיתי חולק על זה שיש שיעור לנראה או שצריך להשתתף עם הכרך, אבל למעשה לא ראיתי שהובא בפוסקים, אלא

⁷ צ"ע בזה דמשמע קצת שהפר"ח בא לומר פשוט אחר ממש"כ הב"י, וכבר עמד הפמ"ג (מש"י סק"ג) בזה שדברי הפר"ח הם כדברי הב"י.

⁸ ולא כהפמ"ג (מש"י סק"ג) שכי' לדעת הר"ן סמוך נמי בעינן מתחשב מתחומי העיר [והנה הרבה מקשים על מה דאיתא בדף ה' ע"ב חזקיה קרי בטבריא בארביסר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא ע"כ, ותיפוק ליה משום דטבריא סמוכה לחמתה מיל, ולהפמ"ג י"ל בפשיטות שלא נחשב מתחומי חמתה].

⁹ בשער הציון (תרפ"ח סק"ה) ורוצה לומר שהוא משתתף עמו בעיניו, וכן איתא בריטב"א בהדיא וכן משמע במאירי, אז אמרינן דכיון שהוא נראה, נחשב לאותו כרך אפילו רחוק יותר ממיל [כן מוכח בריטב"א דאנראה קאן עכ"ל וכ"כ הפמ"ג (מש"י סק"ג), ולולי דבריהם היה אפשר לומר שכונת הר"ן הוא שאין שיעור מסוים עד כמה מקרי נראה אבל עכ"פ צריך להיות נראה שהם ביחד, [וכעין מש"כ בחדי המיוחס להר"ן (מובא למעלה), ואולי זהו גם כוונת הב"י שכי' כלומר שכפר זה נחשב מכלל תחום אותו כרך עכ"ל] ומש"כ בסוף ומ"מ [אפילו לפירושא קמא] אינו נראה שאם היה רחוק כמה פרסאות מפני שרואין אותו מן הכרך יהא נידון ככך עכ"ל הוא הטעם למש"כ דמתחשב מתחומי העיר [או עד מיל].

הכרך יהיה נדון כמוהו וזה נראה דעת רבינו והטור שכשכתבו אם אין ביניהם אלפים אמה וכו' אסיפא דהיינו נראה אף על פי שאינו סמוך קאי עכ"ל, וכ"כ הב"ח [והוכיח מכמה מקומות סמוך הוי תוך עיבורה של עיר] ומהר"ם אלשקר (סי' ק"י), ובציאור הגר"א הביא ראיה לזה דהנה בדף ג: בשלמא נראה אף על פי שאינו סמוך משכחת לה כגון דיתבא בראש ההר אלא סמוך אף על פי שאינו נראה היכי משכחת לה אמר רבי ירמיה שיושבת בנחל ע"כ, ולכאורה קשה דקארי ליה מאי קארי ליה אלא דקאי ליה כיון דאינו סמוך הוא עד מיל ע"כ סמוך סמוך לעיר מיד ממא והיאך אפשר שאינו נראה אפילו יושבת בשיפוע או בעמק ומשני שיושבת בנחל ר"ל גיא שזה בעומק שחוט המשקולת יורד כנגדו שאפי' העומד סמוך לה ברחוק ד"א אינו רואה אותה.

ובכס"מ ועוד אפשר לפרש בדרך אחרת דכי קאמר אם אין ביניהם אלפים ה"פ בשתתן חבל מעיר לעיר באויר לא מדה בקרקע עכ"ל, ור"ל סמוך הוא תוך מיל בקרקע, אבל בנראה אינו כריך מיל בקרקע וסגי במיל ע"י חוט.

ובד"מ שם⁵ נ"ל דסמוך מיקרי אם יכול לבוא אל הכרך תוך מיל, אבל בנראה לע"ג ללא יוכל לבוא אל העיר במיל, כגון דאיכא נהר המפסיק, ולריך להקיף מהלך רב, מכלל העיר יחשב, מאחר דנראה מן העיר, והוא תוך מיל כן נ"ל עכ"ל.

הב"ח תי' שסמוך כריך להיות תוך מיל ונראה אינו כריך להיות תוך מיל ממא רק שלא יהיה רחוק מיל [וע"ע שם בתחילה שתי' באו"א].

והט"ז תי' דנתנו שיעור מיל לקרקע שזה שבין עיר לעיר אבל לא השיפוע שיש בה שיעור יושבת עליו וע"ז אמרו שיעור אפי' בנראה שאע"פ שאין אנו חושבין השיפוע מ"מ כריך שבקרקע השוא לא יהיה יותר ממיל וזהו בהר שיש אנו חושבין המיל רק עד קנה ההר שיעור יושבת בראשו לאנו חושבין כל ההר להעיר כיון שע"י ההר נרא' הכרך לעיר הזו וע"כ אין חושבין השיפוע אבל ביושב בעמק אנו חושבין גם השיפוע דאין כאן רק מעלת סמוך ע"כ יהא סמוך ממא להכרך לא יותר מהשיעור עכ"ל, וחלוק מהב"י שלהב"י מודלין ע"י חוט ישר באויר מכפר לכרך ולט"ז מודלין חוט ישר מכפר להתחלת רגלי ההר לא באויר ממקום הכרך באמצע ההר, וכ"כ הפרי מגדים.

⁵ והק' על הב"י דלפי דבריו העיקר חסר מן הספר, ונראה שקושיה הד"מ הוא שחסר מהספר מה שיש שני אפנים למדוד המיל שבסמוך הוא מיל בקרקע ובנראה מודדין בחוט ולא הו"ל לסתום בזה שלכאורה כיון שאמרו מיל וקאי גם על סמוך וגם על נראה שהשיעור אחד הוא, אבל להד"מ ניחא שבדאי אופן מדידת המיל שוה, אלא שבנוסף יש תנאי שיכול להגיע שם תוך שיעור מיל או שנראה, ושוב מצאתי כעין זה להגרטר"ר (בתורה מציון) וכ' ואע"פ דגם לדידי' העיקר חסר, כונתו דלא איירי כלל הגמ' לפרושי אינו סמוך דפשיטא היא דאפשר להיות ע"י הפסק נהר או ד"א.

⁶ וביאר עפ"י הגמ' בדף ב' ע"ב כמחמתן לטבריא מיל ולימא מיל הא קא משמע לן דשיעורא דמיל כמה הוי כמחמתן לטבריא ע"כ, שתמהו הרבה איזה חידוש יש בזה שמיל הוי כמחמתן לטבריא, ולדבריו ניחא שחמתן היתה בהר וטבריא בעמק ונתבאר בזה שמיל הוא עם השיפוע.

סיכום השאלות בסמוך ונראה לפורים

לגמרי, ורואה לדבר שלגבי מ"מ סמוך ונראה הוא ככך ולא גבי בתי ערי חומה, וכן נראה ממה שנסתפקו גבי טבריה (בדף ה' ע"ב) אי הוא כדך אע"פ שבדלוי אינו בכלל בתי ערי חומה.

אבל מ"מ י"ל שהשיטה שעד מיל הוא סמוך ס"ל שמיל מתחלת מעיבורה של עיר אע"פ שנתגלגל ע"י בתים שאינם הגוף הכרך, ואף אם נוכיח שכך מקרי רק גוף הכרך ולא מה שנוסף עליו מ"מ עיבורה של הכרך נגדל ע"י הבתים שנוספו והתחלת המיל הוא מעיבורה של כרך ואולי יש נ"מ בין הסברות לגבי נראה, שאם הנוסף על הכרך בכלל הכרך ממך לכאורה גם ראייה מהתוספת מקרי נראה, אבל אם הנוסף אינו אלא משום שמיל מתחיל מעיבורה של עיר יתכן שצריך לראות מגוף הכרך ולא מעיבורה של עיר.

ובשיטה שכך הוא רק עיקר הכרך ולא מה שנתוסף אח"כ והמיל הוא רק מגוף הכרך קאי הגאון ר' משה נחמי' כהנו אב"ד חסללוויץ ז"ל וראש ישיבת עץ חיים בירושלים (בתורה מציון ניסן - סיון תרמ"ז סי' ט"ז), וכ' (בד"ה ומעתה) שפשוט ללא מהני בורגנין וכל האומר היפך מזה הרי הוא טועה עכ"ל, וכן ס"ל הרב יו"ט ישראל רב ממלרים (שם סי' ט"ו) ואין הקדש (סי' נ"ב) החזו"א (סי' קנ"א וסי' קנ"ג) וועי' להלן אות כ"ב] והגרלפ"פ ז"ל.

מאידך גיסא הג"ר טובי' ראזינטאהל ז"ל (תורה מציון שנת תרמ"ז חוברת א', סי' כ"ג) נקט לדבר פשוט שהמיל מתחיל מהעיבור גם אי הוסיפו לכרך אח"כ, ללא משמע מסתימת הגמ' שצריכים לדעת מקום החומה צימות יב"ג, ולא גמרינו מבתי ערי חומה אלא לענין מה נקרא מקופת חומה, והוכיח כן גם ממה שגם בעיר אמרינו שהסמוך לעיר דינו כעיר שאינם מקדימין ליום הכניסה וע"כ נותנים עיבור לעיר¹², וכן הוא דעת הג"ר רפאל יצחק ישראל (בתורה מציון ניסן - סיון תרמ"ז סי' ט"ו), וקו"א על איך הקדש (סי' נ"ב) וכן הוא דעת כף החיים (תרפ"ח סק"י).

והיו שהורו לכל שהוא בתוך תחום שבת של עיבורה של עיר מקרי סמוך כגון צעל התורת חסד (כעדותו של הגאון ישראל זאב מינצברג ז"ל בהסכמתו לספר כרכים המוקפים חומה),

בשער הציוני וז"ע אי יש לדייק ממה שלא הביאו במש"ב שאין לחוש לזה, והחז"א (קנ"ג ג') והפמ"ג (א"א סק"ג) הניחו ב"ע מה שהשו"ע לא הביא שיעור לנראה, ושוב ראיתי בל"ח (דף ה' ע"ב) שז' על דברי הר"ן שהם דברי נביאות ואין מוזכר בפוסקים חילוק זה וכללל כ"ל כל הסמוך לו עכ"ל ואף שמזכיר סמוך לכאורה ה"ה לגבי נראה שדברי נביאות הוא.

(ה) ספק ב'; נחלקו בזה כשנתעורר השאלה אי גם מה שנוסיף על הכל מקרי כרך או שאינו אלא סמוך, ויסוד הספק הוא אם כרך תלוי בשעת יב"ג או שעת התקנה או כפי המציאות של היום, ואת"ל שכך אינו אלא עיקר הכרך ולא מה שנתוסף יש להסתפק אי השיעור מיל הוא רק מהכרך גופא או מעיבורה של הכרך, וממילא מתחיל מסוף כל הבתים שנוספו לא משום ששם כרך עליהם ולא משום סמוך לסמוך אלא משום ששם מתחלת עיבורה של הכרך, שע"י הוספת בתים נתגלגל עיבורה של הכרך.

ויש שהביאו ראיה דמאינו שנלמד גדרי כרך למגילה מבתי ערי חומה במגילה דף ג': לגבי כרך שישב ולבסוף הוקף וע"כ יש לזה גדרי בתי ערי חומה שאפילו בתוך החומה הוא כערי השדה, ואינו תלוי בגדרי עיר לשאר דברים, ווהעירו שרש"י וכו' נראה הרמב"ם לא ס"ל שלומדים מגילה מבתי ערי חומה לגבי יב"ג ואח"כ הקיפו, אבל נפסק כן בשו"ע ולכאורה הכי קי"ל וא"כ כמו שא"ל להוסיף על בתי ערי חומה כ"כ א"ל להוסיף על כרך, ויש להוסיף על זה מש"כ הריטב"א (בדף ב' ע"א בד"ה ובעו רבנן) שסמכו לה אדין תורה כל מה דאפשר וע"ש.

ויש עוד סברא לומר שרק עיקר הכרך מקרי כרך שהרי נסתפקו בדף ה' ע"ב אי תקנו משום ללא מיגלו או משום שמיגנו, אבל עכ"פ הוא משום א' מטעמים הללו, ואין זה שייך אלא בעיקר הכרך שיש לו חומה ולא במה שהוסיפו מחוץ לחומה.

ורואה לזה דהנה הבאנו (באות ד') שהב"י ועוד מגדולי האחרונים כ' דעת הרמב"ם שסמוך הוא תוך עיבורה של עיר, ואם נאמר שתוך עיבורה של כרך דינו ככרך ממך אינו מוזן איזה חיידוש יש בזה שסמוך לכרך ככרך הרי סמוך לכרך הוא כרך ממך, אלא ע"כ תוך עיבורה של כרך אינו כרך ממך, ואע"פ שאין זה מוכח להשיטות שעד מיל מקרי סמוך או לשאר התי' לדעת הרמב"ם מ"מ אין לנו ראיה שהם חולקים על זה ואין לחדש מח' בכדי, ויש לדחות שנתחדש בסמוך שגם עיבורה של כרך בכלל הכרך לגבי מ"מ ולא בתי ערי חומה, וא"כ להשיטות שעד מיל הוא סמוך י"ל שמיל מתחיל מעיבורה של עיר ולפ"ז גם להראשונים שצריך סמוך ממך (ולא מיל) י"ל דכל שהוא תוך עיבורה הוא סמוך אע"פ שרחוק מיל מעיקר הכרך.

אבל י"ל דמאחר שהיו כרך כל מה שנתוסף אח"כ בכלל הכרך כיון שהיו עיר א' ואע"פ שצריך הטעם לא שייך למה שהוסיפו מ"מ בכלל כרך לגבי מ"מ, ואין לדמות מ"מ לבתי ערי חומה

¹¹ במקראי קודש (סי' כ"ג) וז"ל השכונות שבסביבות ירושלים העתיקה אם אין ביניהם הפסק של ע' אמה ושיריים לבתים המחוברים לעיר העתיקה, אע"פ שהם רחוקים מחומת העיר העתיקה יותר מתחום שבת, אין לחלק דין השכונה מדין הבתים המחוברים לחומת העיר וקוראים בהם את המגילה בט"ו כירושלים עצמה. - שכונה שהיא מופסקת מהבתים המחוברים לעיר העתיקה, אם ההפסק יותר מע' אמה ושיריים, וגם רחוקה מחומת העיר - העתיקה, יותר מתחום שבת, וגם אינה נראית משם, קורין בה ביידי עכ"ל, ומו"ז הגראי"ז (שליט"א) [זצ"ל] כ' (מוריה, שבת תשע"א) שבע"כ צ"ל דכוותנו היא להיכא שהבתים אינן סמוכים להכרך בתוך ע"א ושי' אלא מתחילין בתוך המיל מהחומה, ולכן אין עלי' דין הכרך, אלא דין סמוך וסבר דאין נותנין עיבור לסמוך, או משום דיש כבר הפסק על ע"א ושי' לכן אין עוד שיעור עיבור לזה עכ"ל, ולא משמע כן כלל.

¹² לא הבנתי ראייתו בזה, שהרי כל מקום שיש עשרה בטלנים היו עיר וממילא אפשר להוסיף על עיר, אבל כרך צריך להיות מזמן יב"ג וכיון שכן אע"פ שבדאי אפשר להוסיף על כרך ומקרי עיר אחד לגבי כמה דינים כגון שבת ועגלה ערופה אבל אין מזה ראיה שההוספה נחשב כאילו היה בימי יב"ג.

¹⁰ לשון שער הציון (סק"ה) ועיין בר"ן דיש אומרים דוקא כשהוא מתחשב מתחום העיר עכ"ל, משמע דיש חולקים על היש אומרים ואין שיעור לנראה, וצ"ע דאדרבה הדעה אחרת שהביא הר"ן ס"ל שנראה אינו אלא עד מיל והי"א מרחיב השיעור.

סיכום השאלות בסמוך ונראה לפורים

תקנת חכמים פשוט הוא שעד תחום שבת קורא ב"ט, ויש לדחות שלא בא השה"ג אלא להראות ששיעור תחום שבת שייך להמקום, אבל יתכן ששם כדך אינו תלוי בגדרי עיר לגבי תחומים וממילא המיל אינו מתחיל מהעיבור אלא מעיקר הכרך, ובתוס' ביאור דהנה מקום שבתה בשבת תלוי בשם עיר וכן הוא בתקנות שחלים על העיר וממילא מתפשטת עד סוף תחום שבת, משא"כ במגילה שתלוי בכרך וממילא אף אם נוספו בתים אין התוספת נעשה כדך והוא עיר שהיא מקאת עיר ומקאת כדך, והה"נ לגבי שבת ותקנות אזלינן בחר תחומי העיר כיון שהם תלויים בעיר, אבל מה דשייך להשם כדך לא שייך לתוספת תחום מחמת העיר, וא"כ השיעור מיל עדיין תלוי בהכרך ולא במה שהוסיפו ואלא שלגבי העיר גופא י"ל דא"ל לחלק עיר אחת כמו שנתבאר בראשון ז' אבל לגבי עיר אחרת לא שייך זה, ושוב מלאתי בסדרתי בליץ הקודש (סי' נ"ב אות ד' בד"ה ועוד דבעיקר הדבר) ווע"ע איך הקדש (שם אות ג'), וקו"א שם, וכבר דשו רבים בזה.

(א) ספק ג': לא מלאתי הרבה לגבי סמוך לסמוך, אבל יש להעיר שלכאורה לא שייך סמוך לסמוך דא"כ לא יהיה מקום בא"י הקורא ב"ד שהרי כל מקום הוא סמוך למקום אחר עד שיהיה סמוך לכרך, ואם יש סמוך לסמוך ע"כ צריך לומר שחלוק עיר ממקום בעלמא ואולי משום שלא חל מנהגי ודיני מקום אלא על עיר ויושב, וכיון שכן אע"פ שאם יחיד יודמן שם בודאי יהיה דינו לקרות ב"ט אבל לא הוא דין בהמקום וממילא לא שייך בו סמוך, או י"ל שסמוך אינו אלא לקוראים ולא להמקום ממנו, וכל זמן שאין שם קוראים לא שייך סמוך (ואולי זה תלוי בהשאלה בכרך שנתבאר) וז"ע לחלק כן בלי ראיה.

ולא מלאתי מי שבי' להדיא דיש סמוך לסמוך, והג"ר טובי' ראזינטאהל (הני"ל) כ' שאין סמוך לסמוך, אבל י"ל שזהו כוונת מהרי"ל דיוסקין (קונטרס אחרון ק"ג) במש"כ מספקא לי אם מקאתו נראה וקאתו אינו נראה, אמתי קורין המגילה, כו', (ולענין סמוך לא משכחת לה כלל, דכל שאין שיעור מיל פנוי בינתים חשיבא סמוך) עכ"ל, ואם אין סמוך לסמוך אינו מובן למה א"ל להסתפק היכא שמתקנת העיר סמוך ולא כולה, אלא שלא ברירה לי דבריו בזה מאי שנה סמוך לנראה שמתקנת ביה וסמוך לסמוך שאינו מתקנת ביה, ווע"י אות י"ב שביארתי דבריו באו"א, ובקו"א על איך הקדש בד"ה ומלאתי, ושוב מלאתי בליץ הקודש (סי' נ"ג) שנסתפק מה הדין בסמוך לכרך ולפרו, והביא שהוכיח מהרי"ל דיוסקין שמקרי סמוך לכרך דאל"כ לא משכח"ל סמוך לכרך דתמיד הוא ג"כ סמוך לפרו עכ"ל, ומוכח מזה דלא ס"ל שסמוך הוא רק לעיר דאל"כ שייך סמוך לכרך שאינו סמוך לעיר פרו, וממילא מוכרח דלא שייך סמוך לסמוך דא"כ כל א"י הוא סמוך לסמוך וכש"כ.

והנה במעשה איש (ח"ד עמ' קל"ב) הוצא עדות הג"ר יצחק שלמה אונגר שליט"א ששאל החז"א על גבעת שאול ב' [דיר יאסין] ופסק החז"א אם יש רכף בתים לירושלים (החדשה) ואין

ויתכן שכן היה דעת מהרי"ל דיוסקין ויש אומרים שכן הורה החז"א למעשה ואלא כש"כ בספרו להדיא, ועי' במש"כ להלן בראשון כ"ב, וז"ע אם זה משום שס"ל שעיבורה של עיר דינו כעיר עצמו או משום שס"ל שנותנים סמוך לסמוך.¹³

והביאו דברי הב"ח שבי' הר"ן בשם הרשב"א דתוך עיבורה הוא סמוך כו' וכן עיקר וכו' ונראה דטעמו מאחר דה"ל דשיעור מיל הוא לבד עיבורה של עיר א"כ כל היכי דקאמר סמוך תוך עיבורה קאמר כך נראה לי עכ"ל, אבל ע"כ בפנים שלא קאי על מ"מ ממנו אלא שבה להוכיח מזה לשיטת הראשונים שנתראה אינו אלא עד מיל שסמוך הוא תוך עיבורה של עיר ממנו כמו שבעלמא סמוך הוא תוך עיבורה של עיר, ומש"כ הב"ח מאחר דק"ל דשיעור מיל כו' ר"ל דממה שמודדים תחום שבת מסוף עיבורה מבוחר שתוך עיבורה הוא סמוך, ואין כוונתו לומר שלגבי מגילה מודדים מיל מסוף עיבורה ולא קאי לשיטת הראשונים שסמוך הוא עד מיל כלל, וכנראה באו להוכיח שנותנים עיבור לכרך ולשיטת הראשונים שאין מיל לסמוך מ"מ כל מה שהוא בתוך העיבור גם רחוק הרבה ע"י בתים מקרי סמוך והבינו שלפ"ז יואל ממילא שלהשיטה שעד מיל הוא סמוך ע"כ המיל מתחלת סוף העיבור, דכמו שבי' הב"ח לגבי דבר שהשיעור הוא מיל שמתחילים המיל מעיבורה של עיר ה"ה לגבי מגילה לשיטה שעד מיל הוא סמוך.

והביאו גם השלטי הגיבורים בב"ב (י"א. מדפי הרי"ף) שבי' דאינו נקרא בכלל העיר רק עיבורה של עיר ולא מחוץ לעיר אלפים באמה גבי קריאת מגילה קראו חכמים עד מיל סמוך לעיר ולא שיהיה ממנו מן העיר ולדעתי כי היה פשוט לתלמוד דעד עיבורה של כרך חסוד ככרך וכדי שלא תהיה סבור שדוקא אותם שיושבים בעיבור הכרך קורין כבני הכרך אבל היושבים חוץ לעיבורה של כרך אינן קורין כבני הכרך אע"פ שהם גם הם מאנשי אותה העיר לכך הארכו חכמים לומר דגבי קריאת המגילה כשתקו בימי מרדכי ואסתר להיות בני כרך קורין ב"ט"ו לאו דוקא בני כרך עד העיבור כדמוכח בכל מקום אלא גם הסמוך לכרך דהיינו עד מיל נידון ככרך לגבי התקנה שעשו בימי מרדכי וכו' ומכאן למדו לכל גזירה שהיא מתפשטת עד תחומה של עיר כי היכי דגבי מגילה שהיא תקנה מתפשטת טפי מהעיר גופה עד מיל ה"נ לכל תקנה עכ"ל, ומפורש בדבריו שתוך עיבורה של כרך הוא ככרך ממנו וכו' שהמיל מתחיל בסוף עיבורה, ודימה מגילה לכל שאר תקנות וממילא כמו שפשוט הוא בשאר תקנות שאם נתגדל העיר נתגדל התקנה ה"ה לגבי מגילה, והביאו עוד הים של שלמה בחולין (פ"ח סי' נ"ג) וז"ל לענין איסור נגרר כל התחום אחר בני העיר, לפי שהוא מהלך בני העיר אפי' בשבת, ומשום הכי כל מה שגזרו בני העיר, או נהגו איסור מקודם, נתפשט אותו הדבר על כל בני יושבי התחום עכ"ל, הרי לך להדיא שכל תקנת מתפשטת עד סוף תחום שבת¹⁴ ולפי המבואר בשה"ג שתקנת מגילה הוא ככל

¹³ ויש בזה נ"מ להשיטה שצריכים עשרה בטלנים בכרך כדי שיקראו הסמוכים ט"ו.

¹⁴ ויש להעיר שהמאירי (דף ב' ע"ב בד"ה אף על פי) כשהביא שיטת הרמב"ם שנראה הוא תוך מיל לא כי תיבת מיל אלא כי שיעור תחום שבת [והגם ד"ל שבי' כיון ששיעור תחום שבת הוא מיל מ"מ

סיכום השאלות בסמוך ונראה לפורים

דמגילה א"ע ג' דיושצת בנחל או בראש ההר הואיל ואינו רחוק מיל נידון כמותה דהואיל וקרובה בתוך מיל או ישיבתה בנחל ובראש ההר מונעתה מלהיות רגילין תמיד אנשים של זו בזו ושל זו בזו כל היום דל"א דזו תקיים מצות פורים ב"ד זו ב"ד וזו ב"ד דנראית כעיר אחת חלוקים במנהגי' אלו מאלו ומיחזי מילי דרבנן כחוכא שהללו קורין ועושין משתה ושמה ושאר מצות היום ולאלו יום זה כשאר כל ימות החול כו' ששכיחין ורגילין תמיד כל היום זו בזו וא"א באלו שעה שהוא במקומו ינהג חובת מקומו וכשהוא הולך לעיר הסמוכה ינהג כמותו דכ"ס דמחזי כחוכא שנהג קצת יום כן ובקצתו להיפך, לפיכך השוה חכמים מדותיהן בסמוכה בתוך מיל שלעולם נגרר אחריה ועושה כמותו עכ"ל, ולפ"ז כ"ס הוא שאל"א לחלק עיר אחת ממש שמקצתו נוהג י"ד ומקצתו ט"ו, אלא ע"כ בכלל תקנת סמוכים הוא דמה שהיא עיר אחת היא לכה"פ כסמוך ונמשמע שאין זה מטעם לא תתגודדו אלא משום שעיקר התקנה של סמוכים הוא שלא יהיה עיר אחד מחולק, אבל גם לדבריו יש מקום לומר שאין זה אלא טעם לעיקר התקנה למה סמוך הוא ככך אבל לא חששו שיתגדל הכרך ולא תקנו אלא כמו שהיה בימיהם.

השיטה המרווחת הוא שלא מחלקים העיר וכל שהוא מחובר להכרך בלי הפסק של ע' אמה או קמ"א אמות וסיריים קורא ב"ד, וכ"כ החזו"א (סי' קנ"א), וז"ל נראה דאם נתוספו בתים חוץ לחומה א"ע פ' שהאריכו חוץ לתחום, ויש בתים שאינם סמוכים ואינם נראים מ"מ קורין ב"ד כיון שכל העיר כד"א ומקרי כולן תוך התחום, ובכלל שלא יהא ביניהן מגרש פנוי שבעים אמה או קמ"א דקין תחום לענין שבת עכ"ל, וכי"צ כתב (בסי' קנ"ג ב') וז"ל ואם נתוספו בתים לכרך חוץ לחומה ועי"ז נעשה הפרוז סמוך לאו כלום הוא ובעינין סמוך לכרך ממש כו' ולעיל סימן קנ"א כתבנו שאם נתוספו בתים סמוך לחומה הכרך והם מתיחדים לעיר אחת שאין ביניהם הפסק ע' אמה וסיריים, אף אם הן נמשכין חוץ למיל לא גריעי מסמוכין תוך התחום ומופסקין ע' אמה וסיריים ויותר, ולהמבואר אפי' ביש הפסק גדול בין הבתים לחומה הכרך כל שאין הפסק יותר ממיל הרי הבתים בכלל סמוך וכל התחלת העיר במרחק מיל ולא יותר הרי כל העיר בכלל סמוך עכ"ל, וכן הוא דעת הגר"פ ז"ל (מקראי קודש סי' כ"ג) וכ' שגדולי ירושלים ז"ל ישבו על מדוכה זו והכריעו כן, וכ"כ לוח ארץ ישראל דנוהג רוב הקהל (והובא להלן) וולכאורה כן הוא דעת מהר"ם אלשקר (סי' ק"י) ש' האזי כל דקאמר רבי יהושע מאי מרבה פשוט הוא דמרבה כל מילי כפרים ועיירות אפילו גדולות וכל המקומות באיזה ענין שיהיו עכ"ל, ומשמע דכל שחלק מהעיר סמוכה נעשה הכל סמוך אפילו החלק שאינו סמוך, וכן יש לדייק ב"ש"ת חת"ס (סי' קצ"ג בד"ה וראיתי בתשו') ויתכן שאין כולם מטעם א' י"ל שהוא משום שאל"א בעצם לחלק עיר אחת וי"ל שהוא משום שכולה נעשה סמוך כש"כ באלו י"ב.

ומלאתי קצת סתירה לגבי המנהג בתוך מיל לעיבורה של עיר בהפסק ע' אמה ויותר ממיל מעיר העתיקה, שראיתי שהגרמ"ש ז"ל כ' (בקובץ אור ישראל אדר ב' תשנ"ז עמ' מ"ה) והנה דעת

הפסק של תחום שבת ביניהם י"ב לקרוא ב"ד, והוסיף שאם בקו אורי אין יותר מאלפיים אמה מהיישוב בית זית שגם שם י"ב לקרוא ב"ד, עכ"ל, ולפ"ז יואל שפסק החז"א שנותנים סמוך לסמוך, אבל מלבד ממה שזה סותר למש"כ החז"א בספרו וועי' מש"כ באלו כ"ב] י"ב סתירה לגבי פרט זה גופא, שהרי כ' הגר"א ברי"ז וז"ל וכן שמעתי מהגר"ש אונגר שליט"א רב בחוג חתם סופר בדני ברכ ובעת שהיה רב בגבעת שאול ג' קיבל הוראה מפורשת ממרן החזון איש לקרוא שם רק ב"ד ו"ו¹⁵ וגם אמר לו שאם נמצא בתים נמשכים עד סמוך לשכונת מוצא אזי יריכין גם במוצא לקרוא ב"ד עכ"ל, ולפ"ז יואל שלא פסק כן לגבי סמוך אלא לגבי רכף בתים וכש"כ בסי' (קנ"ג אות ב') שכל הסמוך קורא ב"ד א"ע פ' שרק מקצתו תוך מיל וועדיין א"ע שפ"י הנראה בימיו גם גבעת שאול לא היה מחובר לירושלים ולכל היותר היה סמוך.

(ז) ספק ד': כשתגדל העיר יותר ממיל ממקום הכרך, דעת מהר"ל דיסקין (הני"ל) הוא שאין לחלק עיר ש' וא"א דאלו קורין ב"ד ואלו ב"ד, דזה א"א, כמ"ס פ"ק דיבמות עכ"ל, וכוונתו להגמ' (בדף י"ג ע"ב) שהק' על המשנה מגילה נקראת באחד עשר ובשנים עשר ובשלושה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ליש בזה משום לא תתגודדו¹⁶, ומסיק דלא שייך לא תתגודדו אלא בעיר אחת, ובתוס' (שם דף י"ד ע"א בד"ה כי) שמתורץ מגילה דבני כפרים היו קורין בעירם, ומבואר בזה דלא שייך בעיר אחד מקצת קוראים ביום א' ומקצת ביום אחר, ויש שערערו על דבריו ולא עיינתי בזה כראוי מחוסר זמן, ויעו' בליץ הקדש (סי' נ"ב אות ה') וש"ת הר"ב (או"ח ח"ב סי' קכ"ג).

ויש עוד סברא שלא לחלק עיר שכל העיר נחשב כד' אמות וממילא כל העיר סמוך ממש ויש לדון אי מטעם זה נעשה כחלק של הכרך ממש מטעם זה או רק סמוך, ונ"מ לגבי נראה או סמוך להנוסף על הכרך, וי"ל שאין זה מועיל אלא לגבי העיר עצמה אבל לא כדי שיעיר אחרת יהיה סמוכה ויכמו שלגבי תחומין כל העיר נחשב כד' אמות לגבי בני העיר ולא לגבי עיר אחרת, ואמנם לגבי כך גופא יש שביארו שיטתם שהמיל מתחיל מעיבורה של עיר בזה שכל העיר היא כד' אמות, אבל פשוט שלא אמרין שיעיר המתחלת תוך עיבורה של כך היא כד' אמות כדי לחשוב עיר רחוקה בתוך מיל של הכרך.

והביאו מש"כ הטורי אבן (דף ג' ע"ב בד"ה תנא סמוך) וז"ל

¹⁵ נעתק בספר ירושלים הרים סביב לה להגאון ר' שריה דבליצקי ז"ל (עמ' 12) וכ' שם (בעמ' 17) שהוא בספר כרכים המוקפין, ואני לא מצאתי מזה שם כלום בהספר שתח"י, והובא בשערי זבולון (עמ' י"ז) מקונו בירור דברים [תשכ"ו] להגרא"ב ז"ל ואינו תח"י [ובמקור בהלכה מעתיק מספרו ברור דברים תשכ"ד ולא מצאתי שם], ומצאתי בספר מקור בהלכה להגרא"ב ז"ל (עמ' קמ"ד) כאשר התחיל הישוב בשכונת גבעת שאול ב' בא הגר"ש אונגר שליט"א שהי' אז רב השכונה שאול על זמן קריאת המגילה החזו"א שאל את כל סדרי הקשר שיש להשכונה לירושלים, והמשך המרחק. הפסק של החזו"א לקרוא בשכונה זו אך ורק ב"ד עכ"ל, ולא הביא ההמשך בענין חיבור בתים עד מוצא.

¹⁶ דודי הגאון ר' זלמן גודמן שליט"א העיר שאין סברא לומר שלא תגודדו תלוי בגדרי עיר לגבי עירובין, אלא פשוט דכל שנחשב קהילה אחת יש בה משום לא תגודדו א"ע פ' שיש הפסק בין הבתים.

סיכום השאלות בסמוך ונראה לפורים

משא"כ עיצורה של עיר שהיא הגדרת העיר שעיר הוא עד מקום עיצורה, אמנם אם מהני עירוב יש להסתפק שהרי נתנו שני טעמים שמהני עירוב, יש שכתבו דכיון שנעשה תוך התחום ע"י עירוב ממילא בני העיר מזוים שם אפילו בשבת, וא"כ מהני גם לגבי מגילה, אבל יש שנתנו טעם שאורת הפתח הוא כחומה וכיון שהי תוך החומה הוא כחלק מהכרך, וא"כ פשוט ללא מהני ריבוע כיון שסוף כל סוף אינו תוך המחיצות.

(ב) ספק ו': והנה ר' משה נחמי' כהניו (בתורה מציון ניסן - סיון תרמ"ז ס"ס ט"ז) כ' להדיא שלא מהני בורגנין אלא לשבת ולא למגילה, אבל קאי לשיטתו שלא מהני להוסיף על הכרך, אבל במנחת יצחק (ח"י סי' נ"ה בד"ה) מפקפק בעשיית בורגנין אם יעשה רק לפורים ולא לשאר ימי השנה ע"פ מש"כ הערוך לנר לאפשר כיון לאין עושין בזה חיבור בשאר שבתות השנה אף שבת שחג אין עושין, ובדל"ה דלדברי הערוך לנר ה"ד בנוגע בשביל פורים לבד, ויש שפקפקו על עשיית בורגנים שמא לא יתקיימו כל שנה ויהיה חוכא ואטלולא ששנה אחת יקראו ב"ד" ושנה אחרת ב"ד".

ונתנו עוד טעם ללא מהני בורגנין דא"כ יכול לעשות בורגנין בכל א"י ויהיה כל א"י קוראים ב"ד", ולא מסתבר.

אבל יש שסמכו על עשיית בורגנין ויש מקום גדול לדבריהם, ויש שהורו שאם הבורגנין קיימים כל השנה בודאי מהני, אבל א"א לעשות בורגנין רק לפורים.

(ג) ספק ז': ולגבי אירוף ע"י עירוב יש לחלק בין בורגנין לעירוב, שהרי ע"י בורגנין נעשה עיצורה של עיר ממס ככל עיר משא"כ עירוב שאינו אלא דין בשבת ואולי אינו שייך למגילה.

ולא מצינו בהקדמונים שדברו בזה, והראשון שהזכיר אירוף עירוב הוא הגאון בעל התורת חסד שפסק ללא מהני חוטי העירוב לענין מגילה (כעדותו של הגאון ישראל זאב מינצברג ז"ל בהסכמתו לספר כרכים המוקפים חומה), ושוב ראיתי להגר"א"כ ש" (בקובץ בית אהרן וישראל תשנ"ב שבט - אדר עמ' פ"ד) ומה שכתב אה"כ בענין העירוב אין זה מדברי התורה חסד כי בשעתו עדיין לא היה עירוב המקיף את השכונות ביחד עם עיר העתיקה רק הגר"ז מינצברג כתב זאת מדברי עצמו עכ"ל, וכן לידד מו"ז הגאון רא"ז (שליט"א) [ז"ל] (מוריה, שבט תשע"א) ור"ע בזה, ומה שלא היה עירוב בשעתו אינו ראיה מוכרחת והובא בנועם (חלק י') שהגאון ר' פנחס אפשטיין ז"ל שולל אירוף עירוב וכן הגאון ר' שמואל אהרן יודלביץ ז"ל, וראינו תח"י ולא ראיתי טעמים, ובמנ"י (ח"י סי' ס"ב) הביא עובדא שהגאון האדיר מהר"ד יונגרייז זללה"ה הראב"ד, בהיותו בביה"ח, קראו את המגילה ב"ד בצרכה ובט"ו בלא צרכה אע"פ שהיה מחובר בעירוב, ובין פוסקי זמנינו המנח"י (שם), שבט הלוי (ע"י מש"כ בח"י לענין בורגנין, וח"י סי' ק"ד שלא לשנות מנהג רמות לקרוא ב"ד) קנין תורה (ח"ד או"ח סי' פ"ז), אור לציון (ח"א סי' מ"ה) ועוד פסקו ללא מהני אירוף עירוב.

הבד"ץ כבר פורסם וסומכים בעיקר על המנהג העתיק לספח שכונות חדשות אף שיש קמ"א אמה וכמו בבית וגן בהתחלה וכדומה ודעת הבד"ץ שגדול כוח המנהג שסמכו על ג' דברים שנביא ואין לנו לשנות עכ"ל, והוא שלא כעדות לוח א"י, אבל למעשה נראה שיש בזה קצת אמת וגם בגזע שאלו כנראה נהגו לקראות בט"ו הגם שהיה הפסק יותר מק"מ אמה ואמנם יחידים הקפידו לקרות ב"ד, ומפורסם שכן נהג הגאון ר"י אברמסקי ז"ל בבית וגן ואולי לא משום רחוק אלא משום כרך שנחבר, אבל לא שמעתי שהיו קוראים בצרכה ב"ד.

שיטת עהקה"מ הידוע הוא שמחלקים העיר ורק עד מיל מגוף הכרך קורא בט"ו ושאר העיר קורא ב"ד, וכבר קדמו ר' משה נחמי' כהניו (בתורה מציון ניסן - סיון תרמ"ז ס"ס ט"ז) וכ"כ הרב יו"ט ישראל ז"ל [שם סי' ט"ו] וכנראה כן הוא גם דעת ליץ הקדש (סי' נ"ב).

למעשה לא נתקבלה השיטה לחלק העיר כלל ולא שמענו ממי שחש ליה ואפילו בבה"כ של רימ"ט בשכונת עץ חיים הביאו אנשים מחוץ לירושלים לכרך, והוא העיד בעצמו בלוח לארץ ישראל ש' ורוב הקהל נוהג בכל השכונות המחוזות לשוב החדש (אף שהן רחוקות יותר ממיל מהחומה העתיקה) - כדין ירושלים ורק בט"ו. והשכונות הנפרדות מהישוב יותר משבעים אמה וסירים (והן רחוקות יותר ממיל מהחומה העתיקה) נהגו לקרות ב"ד בצרכה ובט"ו בלא צרכה עכ"ל, ובעיר הקדש והמקדש (ח"ג פכ"ז) ומפני שזו עשרות בשנים שאין נוהגין כך הצעתי דברי לפני רבנן שליט"א, ועד היום לא נזדקקו לזה באופן ראיני עכ"ל, ויש להעיר שמלבד ממה שהיה לו יד גדול במנהגי ירושלים עדותו הוא על מנהג שהוא נגד דעתו וממילא אין חשק שראה כפי אות נפשו.

ואומרים שהגר"ז חשק לשיטה זו ובשנה ראשונה שלו בירושלים שלח למדוד מרחק ביתו משער יפו ומשער שכם, ולמעשה לא היה נוגע לו כיון שהיה בתוך מיל לעיר העתיקה ולא ידוע אם הגר"ז היה חושק אילו היה נוגע לו למעשה, (מו"ר הגרמ"ס (שליט"א) [ז"ל] מדד לעצמו כיון שמדידת עהקה"מ נעשה עם כל הקולות להגדיל השיעור, ויאל שביחו בודאי תוך מיל ובית הבעל קורא שלו בר' מלאכי אינו בודאי תוך מיל ומ"מ לא חשק לזה להחליף בע"ק ואלא שמעתי נימוקו ואילו היה נוהג כן בצע"ק שבודאי חוץ ממיל מעיר העתיקה).

(ד) ספק ה': הנה לגבי שבת יש דין שמרבעין העיר אם בית א' יואל חוץ משורת בתי העיר, אבל החז"א (שנ"ג אות ג' בד"ה שיעור) כ' ואף אם בליטות בכרך, דלענין תחומין מרבעין לעיר מקדם ואח"כ נותנין לה תחומה, לא מקרי סמוך בשביל זה, אף שהעיר בתוך התחום ע"י הריבוע שנתנו לכרך, וכן אם העיר נגד הזוית של הכרך ויש כאן אלכסון לתחום הכרך, מ"מ אין נותנין אלכסון לענין דין סמוך עכ"ל, ולא ראיתי חולק עליו.

אמנם החז"א מייירי בסמיכות עיר אחרת לריבוע העיר, ועדיין יש להסתפק אם מי שהוא בתוך הריבוע קורא בט"ו, ונראה שתלוי בלי מהני עירוב לעשות סמוך [ע"י באות י'], דלכאורה טעמו של החז"א הוא שריבוע העיר הוא קולה בתחומין ותו לא,

סיכום השאלות בסמוך ונראה לפורים

אמה חוץ לחומה הוא דוקא בחומה מקפת ומגינה עכ"ל, ובקריינא לאגרתא (ח"ב סי' ק"ה) ז"ל פקפק על עירוב שעושה כולו רה"י אחד אבל עדיין יתכן שהוא ב' ערים, ויש נ"מ בין כל הטעמים היכא דיש עירוב טוב סכומים עליו.

ובקונטרס עניני עירובין להג"ר אלעזר בריזל ז"ל (בסוף ספר האגודה מועד ח"ב אות ח') תלה זה במח' מש"ב והחז"ל, ולא דקדתי אחריו מחוסר זמן.

ונתנו עוד טעם ללא מהני עירוב דא"כ אפשר לעשות עירוב בכל ח"י ויהיה כל ח"י קוראים בט"ו, ולא מסתבר, ויש שהוסיפו שטעמו של הטו"א (מובא באות ז') לא שייך בעירוב שהרי אפשר לעשות עירוב ח' לכל ח"י.

ויש להעיר, שאין הדבר ברור לגמרי וגם מאלו שלא פסקו לקרוא בט"ו משום צורך עירוב לא כולם החליטו שבדאי לא מהני, כגון המנח"י שצ' להדיא שיקראו בט"ו בלי ברכה מטעם זה, ובאורחת רבינו יש מכתב שצ' וז"ל ע"פ מושכל ראשון אמרתי דרך הערה ולא להלכה דמסתבר שהעירוב הכללי אינו מועיל לשווי' כעיר אחת, דנהי כו' ומ"מ אם לדיון יש תשובה עכ"ל, וכן הובא בפניני רבינו הקהילות יעקב (עמ' ק'), והגרד"י ז"ל קרא בט"ו בלא ברכה, וגם מאלו שפסקו שעירוב מלכא ע"ו במנחת שלמה (הני"ל) שצ' וז"ל רק יש מקום להחמיר ולקרוא ב' הימים, ואני בעצמי שכחתי אז ל"ע בציה"ח וקראתי ב' הימים עכ"ל.

י"א) ספק ח': מצינו שער תלוי בבתים קרובים זה לזה תוך ע' אמה [או קמ"א] ופירי, וכן עיר מוקף חומה מלכא [ויעו' אות ז' לגבי עירוב] ועלה דלעתי [ובנוגע לשכונת רמת שלמה] דהיכא שיש הפסק קמ"א ע"י כביש לצורך העיר שאינו מפסיק, שאין זה מקום פנוי אלא צורך העיר שעיר גדול צריך כביש גדול, וזה ברור שאילו לא היה צורך לכביש היו בונים שם בתים ולא עשו שם כביש אלא מחמת צורך העיר ובכה"ג אין זה הפסק, וולהלכה קשה לסמוך על סברא זו כיון שלא מצאתי לי ראייה, ואמר לי דודי הגרד"א שליט"א שגם הוא חידש סברא זו וגם הוא ירא לסמוך עליו למעשה כיון שלא מצא לו ראייה.

וחידוש גדול ראיתי (בספר קרית אריאל עמ' 10) מש"כ הגר"ש אויערבאך ז"ל שדעת הגרש"א ז"ל נטה לאפילו בלא מחיצות היכא שהיו עיר אחת ממך לכל ענינים מחשכ עיר אחת אע"פ שיש הפסק קמ"א אמה כיון שהיו עיר אחת במציאות, וע"ש¹⁷.

והגר"ש ז"ל שליט"א כ' עוד (שם עמ' 11) והגרא"ה די"ל בזה גם לאידך גיסא באופן דיש ראייה והמשך של עיר הסמוכה לכרך דהיינו רק בעיר אחת משותפת לכל מילי דמתא ואז גם מה

אבל יש שהעלו שהעירוב מלכא לגבי מ"מ, וכ"כ במנחת שלמה (תנינא סי' נ"ט), ואכן ישראל (ח"ה סי' נ'), וכן הוא דעת הגרי"ש"א (שליט"א) [ז"ל].

ונתנו שני טעמים שמהני צורך עירוב לגבי מגילה, ח' משום שצרות הפתח מקרי מחיצה לכל דבר [כגון כלאים ופאה] ואינו דין מיוחד בשבת, וב' כיון שיש עירוב רגילים שם בני העיר בשבת והיו כחלק מהעיר, וכמש"כ הי"ש"ש לגבי תקנות (ומובא לעיל באות ה' וע"ש).

והחולקים פקפקו מכמה טעמים, שיש חששות בכשרות העירוב ומלבד מהעדר אורת הפתח לדעתם הרי למעשה אינם סומכים עליו ואינם שכיחים שם ויש שהשיבו שסגי מה שנתתיים סומכין עליו, ועוד שעושים עירוב פנימי לעצמם ואף אם עירוב הוא כמחיצה גם העירוב פנימי הוא מחיצה ומחלק אותם ולא מהני מה שיש עוד מחיצה סביב לשני ערים לחציה, ויש שהעלו חששות שפסלו העירוב בלי ט"ו ויהיו קורא מכאן ומכאן או משום חוכה וטלטולא שפעם יהיה העירוב ויקראו בט"ו ופעם לא יהיה עירוב ויקראו ב"ד ויש שהכשירו גם בכה"ג כיון שתמיד יש עירוב ודעתם לתקנו, ויש שהילכו בין עירוב קבוע לעירוב גרוע שנתקלקל תמיד ומתקנים אותו משבת לשבת, ויש שצ' שלגבי כרך צריך חומה ממך ולא מהני מה שצורת הפתח הוא מחיצה שהרי בריטב"א (דף ב' ע"ב בד"ה אלא) כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו וכו' כיון דמגנו בתוך העיר בשעת צרה כו' כדירה חשיבי לענין מקרא מגילה עכ"ל¹⁸, וזה שיש לדון בזה אי דורשים טעם התקנה, אבל אפילו לגבי שבת יעו' בחזו"א (ק"י אות כ' בד"ה ואמנם) שצ' וקרוך הדבר לומר דוקא חומה המגינה על העיר ולפיכך תוך החומה מקרי עיקר העיר אבל מחיצה במסיפס בעלמא לא¹⁹, ולענין בתי ערי חומה ודאי דוקא חומה והא דמספקא לי' מגילה ה' ב' בטב"ר אי משום מגילת או משום דלא מייגנא דוקא לענין קריאת המגילה אבל לענין בתי ערי חומה ממעטין טב"ר מ"מ בלא מגילת לחוד לא סגי אלא תרתי בעינן לא מגילת ומגני, וכדכתיב דברים ג' ה' כל אלה ערים בצורות חומה וגו' לבד מערי הפרז, אלמא דבעינן דמייגני, וכיון שהגנה מלחא היא י"ל דהא דמודדין מחומתה למיהב עיבור ע'

¹⁷ וכי על זה מו"ז (שליט"א) [זצ"ל] (מוריה, שבת תשע"א) לענין עירוב הביא הדרי"ג דברי הנועם, והחשבר עפ"י הריטב"א כו' והנה לפ"ז יוצא כדעת הגרי"מ ז"ל דאפי' באמצע הבתים הסמוכים להכרך כל שהוא רחוק יותר ממיל דינו ב"ד מהאי טעמא דאלו אינן מוגנים מכח חומת הכרך, וזה הרי לא נתקבל וכמש"נ לעיל, אלא ודאי אף להריטב"א מסתבר דכל מה שסמוך ממש להכרך מוגן עמו שמתכנסים בתוך הכרך בעת צרה, וזהו הפשט הפשוט בריטב"א וכמש"נ. ורק הרחוקים מן הכרך אם הם תוך מיל מתכנסים ג"כ בהכרך ולא ברחוקים יותר. ולפ"ז שפיר יתכן דכשעשו עירוב לצרם עם הכרך ודאי יש להם שייכות גדולה להכרך וממילא בעת צרה מתכנסים בתוך הכרך ומשתתפי לכל מילי כמ"ש הריטב"א.

¹⁸ ראיתי להגר"ש אויערבאך שליט"א שצ' (בספר קרית אריאל עמ' 9) ונראה לענין דקרוך הדבר דתיקון עירובין ע"י צוה"פ דחשיב נמי צורך העיר כעין חומה כיון שנעשה לצורך העיר לטלטול וכן בהא דנותנין קרפף לחומת העיר אשר רבנו ז"ל בחזו"א כ' דקרוך הדבר [ולא הכריע ממש כדרכו בעז קדשו ז"ל כו'] שזה רק בחומת העיר ולא במסיפס בעלמא, ג"כ י"ל דה"ה תקון צוה"פ מהני בזה עכ"ל, ותמוה שהרי החזו"א תלה זה להדיא במה שחומה מגינה ולא במה שהוא צורך העיר, וחוץ מזה מסתבר שגם מסיפס נעשה לצורך העיר שרחוק הוא שיעשו מסיפס סביב כל העיר בלי איזה צורך.

¹⁹ מדברי מו"ז (שליט"א) [זצ"ל] (בתשובה הני"ל) והנה לזה י"ל דאדרבה למה באמת לרמות סידור עירוב, ולת"א לא, ופשוט שהוא מאותו הטעם דרמות היא עיר אחת עם ירושלים והאנשים באים משם לכאן ומכאן לשם בשבת ומה גם בחול שכמעט כל האנשים שברמות פרנסתם בירושלים גופא, וכן נזקקים לשירותי קני' שבירושלים גופא, ושייך בזה הטעם של הטו"א דוק עכ"ל [ולא בא לומר דמה ששייכים לעיר מצד עצמו מחברים, אלא שאין מקום טענה בזה שיכול לצרף כל אי"י ע"י עירוב].

²⁰ ובקובץ מקבציאל (כ"ט עמ' קצ"ד) יש אריכות לחזק שיטה זו, ולא עיינתי בו כלל מחוסר זמן.

סיכום השאלות בסמוך ונראה לפורים

ולשיטת עהקה"מ נראה מה דפשוט ליה שא"ל לומר שיסתנה דין נראה, אבל לפי מאי דקיי"ל שיכול להשתנות דין סמוך ואין לנו אוליין בחר שעת הנס לכאורה אין סברא לומר שסמוך יכול להשתנות ולא נראה, וא"כ אין מקום לדברי עהקה"מ.

ובאמת גם סברת עהקה"מ אינו ברור כ"כ גם לשיטתו, שהרי הראשונים כתבו שצריך להיות נטפל להכרך וע' סוף אות ד' וע"כ זהו ענין שיכול להשתנות ואפילו עהמוה"ק לא העלה בדעתו שצריך לבדור מה היה נטפל להכרך בזמן התקנה ורק שם קוראים בט"ו, וגם יש שיטה ללא שייך סמוך ונראה אלא כשנתייבב הכרך ולא בחורבנו [ועי' אות כ'] ומוכרח מזה דיתכן שיסתנה ואינו מובן מאי שנא שינוי במה שנראה.

ויעו' בצפנת פענח (מגילה פ"א הל"י) שכתב שאם הוא רואה את החומה בלא העיר תלוי אם החומה עכמה הוה כמו העיר או לא עכ"ד, ומשמע דפשוט לו שיכול לראות הבתים וכל הספק הוא בחומה כיון שאינו כמו העיר, ואין זה כדברי עהקה"מ ש' שם לשיטתו שצריך לראות הקרקע ממע ולא די במה שרואה בתים.

י"ד) ספק י"א: לכאורה אין נ"מ אם הכרך צריך לראות הנראה או שהנראה צריך לראות הכרך שהרי לעולם תלוי זה בזה שאם הכרך יכול לראות כפר בהכרח שהכפר יכול לראות הכרך, אבל באמת יש נ"מ בזה, שאם אפשר לראות מעל הבתים [עמ"ש"כ בראות י"ג] מסתבר ללא מקרי נראה אלא כשרגילים לעלות על הגגות ורואים בפועל אבל לא נראה שמקרי נראה רק משום שיש אפשרות לעלות ולראות כשלמעשה לא רגילים אנשים שם, וממילא יש נ"מ היכא שאינם נוהגים לעלות בראש מגדל ונמצא שמקום המגדל נראה ואינו רואה, ויש עוד נ"מ לפמ"ש"כ המאירי [הובא בראות י"ב] בששטח כל אותו כפר הנראה עמו נראה להדיא עכ"ל, ולכאורה רק הנראה צריך ששטח כולו נראה ולא הרוואה, וממילא נ"מ אי צריך לראות כל שטח הכרך מהכפר או כל שטח הכפר מהכרך, [ובעהמוה"ק (עמ' תט"ז) כ' שאם הכרך צריך להיות נראה בכפר מספיק לראות גגי הבתים אבל אם העיר צריך להיות נראה בכרך צריך לראות הקרקע ממע, ולא הבנתי החילוק בזה].

ולכאורה בדברי המאירי מובא להדיא שהכפר נראה להכרך, וכן מובא בר"ן (ב' ע"א מדפי הרי"ף) ש' מיהו הא והא נמי איתא דרואין אותו מן העיר²¹ צעין עכ"ל.

ט"ז) ספק י"ב: לכאורה נראה ממ"כ המאירי (מובא באות י"ב) נראה להדיא עכ"ל שלא מהני ראייה בדוחק, והסברא בזה ש' המאירי ונראה הדברים נכונה עמו שהוא מאותו מחוז וטפל לאותו כרך עכ"ל, ורק בנראה להדיא נראה שהוא מאותו מחוז וטפל להכרך, וכן נראה לפמ"ש"כ בח' המיוחס להר"ן (דף ב' ע"ב) נראה כגון דיתבא בריש טורא והעומד חוץ לעיר נראה שהוא מן העיר עכ"ל.

שנמשך יותר ממיל חשיב סמוך לכרך אבל אם בהמשך יותר ממיל הם מחולקים צעניניהם לעיר אחרת אין זה בטל להיות נטפל וסמוך לכרך כיון שזה עיר בפ"ע ואינם משתתפים עם בני העיר הסמוכה וגם דהרי לא נתפרש זה בגמ' הך דינא דהמשך העיר ביותר ממיל ומנלן לחדש אף בכגון דא עכ"ל, ויש להעיר שהחז"ל הורה לקרות בצ"ב גם בט"ו משום שהיה סמוך ליפו ע"י רכף בתים, ואינם משתתפים בחד בשום ענין, [וע"ש בקר"א שכנראה גם הוא לא סמך על זה למעשה אלא היכא שיש לו מחילות לעצמו, אבל גם בצ"ב היה לו עירוב לעצמו שהוא כמחילות לדעתו].

י"ב) ספק ט': לכאורה הוא אותו נידון שבאות ז' אע"פ ששם הנידון היה כשמקצתו כרך ומקצתו עיר וכאן הנידון הוא מקצת סמוך ומקצת רחוק אין נ"מ לגבי לא תתגודדו או סברת הטו"א, אבל עדיין צ"ע היאך מגדירים העיר אי סגי שצית א' יהיה סמוך ונראה או שצריך כל [או רוב העיר] להיות סמוך ונראה, דיתכן שמטעם זה גופא שאין לחלק העיר שנידון כל העיר כרחוק אע"פ שמקצתו סמוך ונראה.

ובשו"ת מהרי"ל דיסקין (הובא באות ו') נקט לדבר פשוט שלגבי סמוך סגי כל שאין מיל פנוי, ולכאורה נקט דכיון שהעיר הוי סמוך כל העיר נקרא סמוך, ואולי הוא מטעם שכל העיר הוי כד' על ד' וממילא כולה סמוך, ובזה ניחא למה נסתפק לגבי נראה ולא לגבי סמוך, [ומש"כ דליכא מיל פנוי ר"ל בין עיר זה לסמוך להכרך, ואין לדייק מדבריו שס"ל דיש סמוך לסמוך שלא מיירי בזה כלל], וכן בחז"ל (קניג אות א') שאם התחלת העיר תוך תחום של הכרך אע"ג דהעיר נמכרת הרבה הוי סמוך, וע"ש ש' דכן מובא בירושלמי.

ולגבי נראה לידד מהרי"ל דיסקין (שם) שאם בית א' נראה שוב נעשה כל העיר נראה כיון שא"ל לחלק עיר, אבל כ' שרעק"א צריך רוב [או מחצית] להיות נראה.

והעירו שהמאירי (מגילה דף ב' ע"ב) כ' ונראה הדברים בנראה עמו שהוא מאותו מחוז וטפל לאותו כרך על דרך מה שאמרו בחשבונו ובצנתייה בית שאן ובנותיה ויש לפרש בששטח כל אותו כפר הנראה עמו נראה להדיא עכ"ל, [ובשו"ת הר צבי (אור"ח ח"ב סי' קכ"ג)] הגיה דל"ל של אותו כפר, והגהתו לא נתקבלה, אולם י"ל שגם לדעת המאירי רוב ככל ולא צריך כולה ממע.

ועכ"פ נראה שלדעת מהרי"ל דיסקין אם אין כל הכפר מקרי נראה ע"כ כולם קוראים ב"ד.

י"ג) ספק י': בעיר הקדש והמקדש (סעי' י"א אות ב') כ' שאין ספק לדב"ע' שיהא נראה משטח הכרך, לאם מספיק צעומד ורואה מעל גגים, נמצא שדין הנראה ניתן להשתנות מזמן לזמן בכל פעם שיגביהו גגי הבתים או מגדלי העיר יסתנה הדיו, ועוד דא"כ אין לדבר זה שיעור שאם יבנו בזמן מן הזמנים מגדל גבוה מאד הרי אפשר לראות ממרחקים גדולים, ודאי ללא ניתן להאמר שיסתנה דין נראה לפי גבהות מגדלי העיר עכ"ד, והובא במנח"י (ח"ח סי' ס"ב בד"ה וע"ד) וכ' שאלקו דבריו.

²¹ מש"כ עיר ר"ל הכרך, וכש"כ שם דמתחשב מתחומי העיר שבדאי ר"ל הכרך, וכן מואר בסוף דבריו מפני שרואין אותו מן הכרך עכ"ל [וכ"כ הפמ"ג (מש"י ססק"ג)].

סיכום השאלות בסמוך ונראה לפורים

ובעהמה"ק (עמ' תי"ז) כ' שאין זה הפסק כלל דל"כ שוב אין לזה שיעור קבוע ובכל פעם שיבנו בתים בין הכרך להכפר ישנה דין נראה עכ"ל, ולי אינו פשוט כלל ועהמה"ק לשיטתו שא"ל להשתנה [ועמ"ש"כ בלות י"ג] אבל לפי מה דקיי"ל שיכול להשתנות אין מקום לדבריו כלל, וגם מסתבר שחלוי במה שגראה ממך, שע"י מה שגראה יש לו קשר עם הכרך ואם אינו נראה בפועל לא מהני מה שהיה נראה בלי הבתים באמצע.

י"ד) ספק ע"ז: בעהמה"ק (סעי' י"א אות ה') כ' שאינו מתקבל על הלב שיהא הרחוק הגרלה נטפל להעיר ולא הקרוב שאינו נראה ולא שמענו מהפוסקים שפריס שאינם סמוכים ואינם נראים טפלים לכרך בשביל כפר רחוק הגרלה וממילא כ' שכל כה"ג גם המקומות הרחוקים ממנו אינם נטפלים תו אל הכרך, ובקנין תורה (ח"ד סי' פ"ז אות ג') כ' להיפך לגם מה שבין הגרלה יש לו דין נראה, ולא ברור לי למה א"ל שהכפרים הרחוקים שהם נראים יקראו ב"ו והסמוכים באמצע שאינם נראים יקראו ב"ז.

י"ה) ספק ע"ז: בחז"ל (קנ"ג אות ב') כ' דלף אם נבנתה העיר בתחלתה רחוקה מן הכרך ואח"כ נתוספו בתים ונסמכה העיר אל הכרך יש להעיר דין סמוך אע"ג דעד השתא היתה פרוצת קדם שנסמכה ולא מצינו בפוסקים חיוב דדבר עכ"ל [וע"ש], וכן נקט הגרמנ"כ [מובא בהערה 1] בפשיטות.

ויע' שו"ת דברי יצ"ב (או"ח סי' רצ"ה אות ג') דלי נבנה קודם מרחוק מיל וע"י שנתוספו בתים להעיר נעשה סמוך להכרך דיל' דלא הוי סמוך כיון דחל עליו כבר דין י"ד עכ"ל, וכפי הגרלה אין העולם חוששים לזה כלל.

ב) ספק י"ז: בציאור הלכה (בד"ה או שסמוכין) כפר הסמוך לכרך שהיו קורין ב"ו ונהיה הכרך שם יקראו ב"ז [דבר משה] עכ"ל, אבל בציאור הגר"א (סעי' א' בד"ה ואפי' אם הם בח"ל) למד בירושלמי שסמוך קורין ב"ו, ומבואר בדבריו בריטב"א (דף ב' ע"א) וז"ל מדאמרין בירושלמי הכרך שחרב ונעשה של גוים אתמהא זו אין קורין כו' בעיקר נסחי ה"ג זו אין קורין בחו"ה לו קורין כלומר דדין קודם שחרב היה [ש]קורין זו וחו"ה לו [ב"ו] מדר' יהושע בן לוי דאמר כרך וכל הסמוך לו וכו' ועכשיו שחרב תוכו וחו"ה לו קיים כיון דחו"ה לו קורין (לכתחילה שהרי נתחייב ולא נשתנה אף תוכו קורין ככתחילה שלא יהא הטפל חמור מן העיקר והיינו דמתמה וכו' תעלה על דעת שחו"ה לו עיקר חיובו היה מחמת הכרך קורין ב"ו וכו' אין קורין עכ"ל, [אלא] דיש להסתפק במש"כ שהרי נתחייב ולא נשתנה עכ"ל דלולי לא מייירי אלא בכפר שהיה סמוך קודם שחרב הכרך ונתחייב ב"ו שלא נשתנה דינו, אבל בכפר חדש שמעולם לא נתחייב אולי לא שייך זה].

ולמעשה בשנת תש"ט כשלא היה יישוב בעיר העתיקה החליטו לקרות בשכונות החדשים בירושלים ב"ו, ולא הארכתי בזה כיון שאינו נוגע כ"כ בזה"ז, רק יש להעיר שאין הדבר ברור כ"כ ויש שסמכו על זה שהרצון [שהיה שם יהודים] הוי חלק מירושלים, וגם היו יחידים [כגון הגר"ז] שחשן וקראו ב"ז [כפי הגרלה

אבל כ"ע לשיטת הרמב"ם שגראה הוי תוך מיל, שלפ"ז אולי גם מה שגראה בדוחק סגי כיון שהוי בתוך מיל [והמאירי שם חולק על הרמב"ם וי"ל ששיטתו קאי].

ויש שהעירו ש"ע גם לדעת הר"ן שגראה מתחשב מתחומי העיר [דהיינו שמתחפי ביחד כמובא למעלה בהערה 9] וא"כ לא צריך להיות נראה בהדיא כיון שכלאו הכי הם ביחד ואין כל חיבורם ביחד נעשה ע"י ראייה.

ט"ז) ספק י"ג: ע"פ פשוטו נראה שמיל הוא שיעור מיל ממך ולא מה שיכול להגיע משם להכרך בשיעור מיל, אבל בכ"ה החיים (אות י') נסתפק בזה שהרי בספר מקו"ח כ' שמקרי מקום קרוב לגבי אבילות אם אפשר להגיע בתוך שיעור מיל ע"י מרכבת הקיטור [וחולק על השו"מ בזה] וכ"כ רב פעלים ועוד פוסקים, ולכאורה דבריו תמוהים שהרי באמת גם גבי אבילות הוי חידוש אבל עכ"פ יש מקום להסתפק בזה כיון שענין קרוב ורחוק גבי אבילות תלוי במה שיכול לבוא משא"כ במגילה שצריך להיות סמוך ממך, ויש ליתן טעם לדבריו ע"פ מש"כ הטו"א [מובא באות ז'] דמה שתקנו שסמוכים לכרך כדרך הוא משום שרגילין תמיד אנשים של זו ושל זו ושל זו, וא"כ מסתבר שרגילות זו תלוי בזמן ולא במקום ואם אפשר היום להגיע תוך זמן הליכת מיל ממקום רחוק יותר יהיה הרגילות להיות בשל זו ב"ו ממקום רחוק כמו שהיה פעם בשל מיל.

ויש להמתיק דבריו עוד שהרי בשיטת הראשונים שגראה אינו אלא תוך מיל כ' האחרונים שחשבו המיל באינו נראה אינו מיל ישר אלא כפי שיפוע הקרקע, ולהד"מ תלוי בהזמן שיכול להגיע לשם בפועל [והובא בלות 7] וא"כ דברי כ"ה החיים [להשיטה שגראה אפילו ביותר ממיל] אינו כ"כ רחוק מהם בזה [אע"פ שהם מקטינים המיל וכ"ה מגדיל המיל, וגם אין לו ההכרח למדוד מיל שלא כפשוטו].

ומ"מ חידוש גדול הוא ונראה לא נתקבלו דברי הכ"ה החיים ונקטינן שתקנות חז"ל היה רק עד מיל ואינו משתנה משום שגשתנה המציאות היום, וגם הכ"ה החיים לא סמך על דבריו אלא היכא שגראה שבה חשך לשיטת הרמב"ם שצריך להיות תוך מיל ופסק (באות ט') שיקרא ב' ימים בספק, שבה פסק שאם אפשר להגיע תוך זמן מיל שיקרא שם רק ב"ו.

י"ז) ספק י"ז: בראוי להיות נראה אלא שיש בנינים באמצע י"ל דמ"מ הוי נראה כיון דמלך עצמו היה נראה ומה שעשו בנינים באמצע אינו אלא כמו שנקנס לתוך ביתו דלא אמרינן שאינו נראה, אבל יש לחלק בין היכא שכל המקום נראה אלא שנקנס לתוך ביתו להיכא שכל המקום אינו נראה מחמת בנינים באמצע.

וכ"כ יש להסתפק אם יש נ"מ בזה היכא שהיה כפר שהיה נראה ונקבע לט"ו ותו בנו באמצע עד שאינו נראה, להיכא שנקנו הבנינים באמצע קודם שנקנו הכפר ולא היה הכפר נראה מעולם.

סיכום השאלות בסמוך ונראה לפורים

כלי ברכה].

אמר לי גם כן כדברים האלה ששאל את החזון איש והחזון איש שאל אותו אם זה בתוך תחום שבת מהבית האחרון שבעיר החדשה ואחר שענה בחיוב פסק החזון איש לקרוא בגזעת שאלו ג' בטי"ו והגידון היה על גזעת שאלו ג' כהיום סמוך להר נוף עכ"ל²⁴.

וזה סותר למש"כ החזון איש בספרו שהרי גזעת שאלו לא היתה מחוברת לשאר ירושלים תוך ע' אמה כידוע, ובקונטרס פסקי הלכות (פי"ד הערה רי"ב) כ' שאמר הגר"ח ק' דאין לסמוך על מעשים והעיקר כמו שקבע החזון איש בספרו עכ"ל, אבל למעשה קשה להכחיש עדות ברורה של מורה הוראה ידוע שאין עליו ריעותא ואין לו ענין לשקר בזה וצ"ע ליישב מה שפסק עם מש"כ בספרו, והגר"ש ד' העיר שספרו נדפס בשנת תרל"ח והשאלה היתה לאחר מלחמת השיחור כנראה בתש"ט, וכנראה ר"ל שאלו חזר בו החזון איש ממש"כ בספרו, אבל יש להעיר שהוצא זה במעשה איש (ח"ד ע' קל"ב) ואיתא שם שהקדים החזון איש שמזמן לא עסק בהלכה זו אבל דבר זאת כבר ביולנא, ומשמע מזה שלא חזר בו ממש"כ בספרו, ובשערי צדק (שער א' פ"א אות י"ב) הביא שמועה שהחזון איש נהג למעשה כמש"כ בספרו והורה לקרות גם בטי"ו בצני ברכ מחמת סמיכותו ליפו שהוא ספק מקופת חומה אבל בשנה הראשונה קרא בציתו רק בי"ד מפני שציתו היתה במרחק ע' אמה מהעיר בני ברק, ואי חזר בו החזון איש ממש"כ בספרו הול"ל לקרות גם בטי"ו כיון שהיה תוך מיל של ב"ב שהיה תוך עיבורה של יפו.

ובספר מקור ההלכה להגר"ח ז"ל (עמ' קמ"ד) כ' ומה שמוזכר בספרו ששטח של קמ"א מפסיק מלהיות נקרא סמוך לכך שם מדובר בעיר שהי' דינו לקרוא בי"ד וכמוכן שהי' באופן שיס מרחק גדול מהכרך ואין לו קשר להכרך אח"כ אם נתוסף בתים צנייהם אז איננו נקרא מחובר לעיר כל זמן שיס שטח של קמ"א וכמו כן לענין דין תחומין שאין להם דין שיהיו נקרא כל העיר כ"ד אמות אם יש שטח ריק של קמ"א אמה צנייהם עכ"ל, וצ"ע בזה שהרי השאלה היה בדיר יאסין שהיה כפר ערבי מקודם שעל כגון זה אמר שצריך שלא יהיה הפסק קמ"א אמה, וצ"ל ללא שייך סברא זו אלא צעיר של יהודים שנקבע שם מנהג מכבר, אבל כשהיה עיר של גוים קודם לע"פ שאלו היה נזמן שם יהודי היה דינו לקרוא בי"ד מ"מ כיון שלמעשה לא היה שם יסוב שנהגו לקרות בי"ד נחשב כעיר חדשה כשנתיישוב ע"י יהודים, ויש לדון בזה.

ובקובץ בית אהרן וישראל (שבט - אדר תשנ"ב, עמ' פ"ד) כ' הגר"ח ז"ל עוד שצבי קנ"ג חזר בו החזון איש ממש"כ בסי' קנ"א, שהרי בתחילת קנ"ג הוכיח החזון איש מירושלמי שסמוך הוא התחלת העיר תוך תחום הכרך ואע"ג דהעיר נמשכת הרבה, ולפ"ז נסתה מש"כ בסי' קנ"א שהרי שם כ' ללא מקרי סמוך יותר ממיל אלא כשליכא הפסק ע' אמה, ולפי מה שהוכיח מהירושלמי אינו כן לאפילו ביותר מע' אמה כל שאין הפסק

ב"א ספק ו"ח: בתורת רפאל (או"ח ס"ס קכ"ג) כ' אם העיר גדולה מהכרך לא נעשה העיר טפלה להכרך, ובאמת בטוש"ע נראה דדוקא כפרים סמוכים לכרך דינם ככרך, מיהו אפילו נימא דכפרים לאו דוקא כו' מ"מ זהו דוקא חמתן לטבריא דחמתן הוי עיר קטנה וטבריא היתה עיר גדולה כו' אבל לומר דיהא טבריא הגדולה בטלה לגבי חמתן הקטנה לא אמרינן עכ"ל, וכן הגרמנ"כ ז"ל (בתורה מציון ניסן - סיון תרמ"ז סי' ט"ז, בד"ה ומעתה) העלה ללא שייך סמוך אלא כשנטפל להכרך ולא שייך נטפל כשהוא גדול יותר מהכרך, וצ"ח הקדש (סי' נ"ב אות ז') חלק עליו, וכן צפמ"ג (א"א סק"ג) וז"ל ודע דמ"ס הג"ז והכפרים הסמוכים הוא ל"ד ה"ה עיירות גדולות הסמוכים לכרך נידון ככרך כו' וע"פ, וגם לפי הגר"א ומוצא באות כ' שכרך שחבר קוראין חולה לה בטי"ו ע"כ לא צריך נטפל לכרך, ובמשנה ברורה (סק"ה) הכפרים, וה"ה עיירות [נ"ח וכו' במאירי] עכ"ל, וכ"כ הל"ח (דף ה' ע"ב בד"ה ורבי) והוכיח כן דילוף מקרא יתירה לעיר ועיר, וסתימת דבריו משמע אפילו כשהם גדולים מהכרך, וולכאורה כן הוא דעת מהר"ם אלשקר (מובא באות ז') והחזון איש (סי' קנ"ג אות א') ש' כל שאין מפסיק מיל בין עיר לכרך יש לעיר דין סמוך אף שהעיר גדולה עכ"ל.

ב"ב שיטת החזון איש: בחז"א (סי' קנ"א) נראה לאם נתוספו בתים חוץ לחומה לע"פ שהאריכו חוץ לתחום, ויש בתים שאינם סמוכים ואינם נראים מ"מ קורין בטי"ו כיון שכל העיר כד"א ומקרי כולן תוך התחום, ובלבד שלא יהא צנייהן מגרש פנוי שבעים אמה או קמ"א דין תחום לענין שבת עכ"ל, וכי"צ כתב (בסי' קנ"ג אות ב') וז"ל ואם נתוספו בתים לכרך חוץ לחומה ועי"ז נעשה הפרוז סמוך לאו כלום הוא ובעיני סמוך לכרך ממש עכ"ל.

והנה בספר ירושלים הרים סביב לה להגאון ר' שריה דבליאקי ז"ל (עמ' 12) כמו כן כותב שם²² עוד הגר"א דריזל וז"ל וכן שמעתי מהגר"ש אונגר שליט"א רב בחוג חתם סופר בצני ברק ובעת שהיה רב בגזעת שאלו ג' קיבל הוראה מפורשת ממרן החזון איש לקרוא שם רק בטי"ו וגם אמר לו שאם נמלא בתים נמשכים עד סמוך לשכונת מואל אזי צריכין גם במואל לקרוא בטי"ו²³ ע"כ, שאלתי את ידידנו הגר"ש אונגר שליט"א והוא

²² בעמ' 17 כ' שהוא הספר כרכים המוקפין, ואני לא מצאתי מזה שם כלום בהספר שתח"י והובא בשערי צדק (עמ' י"ז) מקוני ברור דברים [תשכ"ו] ואינו תח"י [ובמקור בהלכה מעתיק מספרו ברור דברים תשכ"ד ולא מצאתי שם], ומצאתי בספר מקור בהלכה להגר"א ז"ל (עמ' קמ"ד) כאשר התחיל הישוב בשכונת גבעת שאלו ב' בא הגר"ש אונגר שליט"א שהי' אז רב השכונה שאלו על זמן קריאת המגילה החזו"א שאל את כל סדרי הקשר שיש להשכונה לירושלם, והמשך המרחק. הפסק של החזו"א לקרוא בשכונה זו אך ורק בטי"ו עכ"ל, ולא הביא ההמשך בענין חיבור בתים עד מוצא.

²³ אחר כל השנויים עכ"פ לכל הגרסאות של הוראה זו הורה החזו"א לקרות בטי"ו, ונראה שאין לחוש כלל למש"כ ר' בצלאל לנדוי (אורייתא י"א [מהד' ב'] עמ' קפ"ה) בהתאם למסורת אחרת הורה החזון איש לקרוא את המגילה בדיר יאסין היא גבעת שאלו ב' ביום י"ד אולם בן אחותו הר"ח קניבסקי שנשאל בנידון ענה לגבי הוראה זאת "לא שמעתי" ע"כ, ובפרט שלא הביא שום מקור לזה.

²⁴ והובא גם בשבות יצחק (עמ' נ"א) וז"ל ושמעתי מהגר"ש אונגר שליט"א שהיה הרב דגבעת שאלו ב' כשהיתה מופסקת מגבעת שאלו א' ביותר מקמ"א אמה דהחזו"א הורה לו שיקראו בטי"ו כיון שהם תוך תחום שבת לשכונה הסמוכה ואמר דכתביו בנידון זה הם לפני יותר משלושים שנה ע"כ.

סיכום השאלות בסמוך ונראה לפורים

כעיר אחת ממך בכל ענינים בודאי מקרי עיר אחת מע"פ שיש הפסק יותר מע' אמה ווהוא כשיטת הגרשז"א המובא בלוח י"א, ור' שלפ"ז אין סתירה בין פסק החז"א למה שר' בספרו, ואינו נראה מהמסופר בעובדא זו גופא שהחז"א שאל אם הוא תוך תחום שבת, ואולם מלאתי לו סמך במש"כ ר' בצלאל לנדוי (אורייתא י"א [מהדורה ב'] עמ' קפ"ה) על עמדת החזון איש בהלכה מספר ר"א בריזל בספרו "מקור בהלכה" כאשר התחיל היסוד בשכונה גבעת שאול ב' היא דיר יאסין בא הגרי"ש אונגר שליט"א שהיה אז רב השכונה לשאול על זמן קריאת המגילה החזון איש שאל על סדרי הקשר בין השכונה וירושלים והמרחק ביניהם בין היתר שאל אותו היכן לומדים התלמידים המתגוררים בשכונה משנענה שהם לומדים בתלמודי תורה בירושלים הורה החזון איש לקרוא בשכונה זו אך ורק ביום ט"ו לפי נוסח אחר התענין בדבר סדרי התחבורה וראה להלן דעת בעל "כף החיים" עכ"ל, אבל כנראה מש"כ מקור בהלכה ט"ס ור"ל מקור בהלכה, ולא מלאתי שם כל מה שהביא בשמו אלא מה שהעתיקתי כאן בהערה ודבריו ל"ע, אבל גם לדבריו שאל החז"א על המרחק ביניהם, וגם זה נסתר ע"י הגהת החז"א כמובא בשערי זבולון שהרי בודאי בית החז"א היה כב"צ לכל דבר ואעפ"כ ס"ל דכיון שאינו תוך ע' אמה של ב"צ הוא כעיר אחרת.

סוף דבר לע"ק ליישב הוראת החז"א לגבי דיר יאסין עם מש"כ בספרו ומה שנהג בעלמו בב"ב.

הכל נכתב בלי עיון וסידור כראוי מחמת חסרון זמן, וק"ו למש"כ להדיא שלא כ' כראוי.

מיל מקרי כל העיר סמוך, וזהו מש"כ החז"א בהמשך דבריו, וז"ל ולעיל סימן קנ"א כתבנו שאם נתוספו בתים סמוך לחומת הכרך והם מתיחדים לעיר אחת שאין ביניהם הפסק ע' אמה וסיריים, אף אם הן נמשכין חוץ למיל לא גריעי מסמוכין תוך התחום ומופסקין ע' אמה וסיריים ויותר, ולהמבואר אפי' ביש הפסק גדול בין הבתים לחומת הכרך כל שאין הפסק יותר ממיל הרי הבתים בכלל סמוך וכל התחלת העיר במרחק מיל ולא יותר הרי כל העיר בכלל סמוך עכ"ל, עכ"ד הגר"ב, ויש להעיר שבלוחות א' (בד"ה ויש) כ' החז"א לחומת חמתה היסנה רחוקה מחומת טבר' ג' אלפים אמה, רק בזמן ר' ירמ' נתוספו בתים בחמתה ליד טבר', ומבואר שם שלא היה סמוך גם אחר שהוכיח מהירושלמי שלא כריך אלא התחלת העיר תוך מיל, ואריך לדחוק שעד שהגיע ללוח ב' עדיין לא עשה החשבון שלפי דבריו ש' מקודם בלוחות הוי סמוך ובר מן דין הרי בתחילה נקט החז"א שריך סמוך לחומה ולא למה שנוסף על הכרך מע"פ שקט שכל המחזור ממך הוי סמוך גם אחר מיל, וא"כ אינו מבואר למה חזר בו מסברא זו, שהרי גם אם הסמוך לא כריך להיות כולה תוך מיל אלא התחלת העיר עדיין י"ל שסמוך הוא רק לחומת הכרך ולא למה שנוסף אחר"כ, ומבואר בדברי החז"א שבאמת ס"ל כן ש' להדיא ולהמבואר אפי' ביש הפסק גדול בין הבתים לחומת הכרך כל שאין הפסק יותר ממיל הרי הבתים בכלל סמוך עכ"ל, ולדברי הגר"ב כרך לומר דמש"כ כל שאין הפסק כו' אינו ר"ל הפסק לחומת הכרך כש"כ מקודם אלא ר"ל כל שאין מיל לבתי העיר, ולא הו"ל לכתוב דבריו בזה, ואינו מובן כלל מש"כ הגר"ב דאף בתחילה כשסבר דכדין סמוך אין העיר נגרר אחר תחילתו מ"מ בתוך ע' אמה וסיריים נגרר העיר אפי' נמשך הרבה כיון דהוי כעיר אחת ממך, וא"כ נמצא לסוף הכרך הוא כשנגמר אותה העיר המחוצרת אל הכרך ומאוחדת אליה, וא"כ אפשר למדוד מסוף אותה העיר שיעור מיל וכל שהוא בתוך המיל קורין בו בטי"ו מדין סמוך לכרך, דהרי העיר הוא חלק מהכרך והמשכו עכ"ל, שזה נסתר ממך"כ החז"א להדיא, והבאנו לשון בריש האות, ויהיה איך שיהיה הנהגת החז"א כמובא בשערי זבולון אינו מובן לפ"ז.

באבן ישראל (חי"ח סי' נ) תי' דמש"כ החז"א דאם נתוספו בתים חוץ לחומה כו' ר"ל שנוספו חוץ מעיבורה של עיר ואינם אלא סמוך ולא מיידי בעיבורה של כרך דהוי כרך ממך, ואין זה מובן שהרי בהמשך כ' החז"א ולעיל סימן קנ"א כתבנו שאם נתוספו בתים סמוך לחומת הכרך והם מתיחדים לעיר אחת שאין ביניהם הפסק ע' אמה וסיריים כו' ולהמבואר אפי' ביש הפסק גדול בין הבתים לחומת הכרך כל שאין הפסק יותר ממיל כו' עכ"ל, ומבואר בזה להדיא דמש"כ בתחילה ר"ל שהם מחוצרים לכרך ממך ובה להוסיף שגם עיר שמתחילת תוך מיל הוי סמוך, אבל בתחילה ר"ל דאע"פ שהבתים מחוצרים ותוך עיבורה של כרך ממך מ"מ אינם עושים סמוך, ולא מצינו שחזר מזה כש"כ למעלה, וגם זה נסתר מהנהגת החז"א כמובא בשערי זבולון.

בהל' חג בחג (עמ' רי"ח) כ' שכל דיני חיבור עיר שתלוי בקירוב הבתים אינו אלא כשאינם נוהגים כעיר אחת, אבל כשנוהגים